IOANNIS BAPTISTÆ DONATI, MEDICI LVcensis, Apparatus Medicus,

Ex Hippocrate, Galenóque descriptus:

In cuius prima parte affectuum, & sedium affectarum indicia, morborum differentiæ, mores, magnitudo, & causæ continentur.

In secunda, in futurum præsagiendi, curandíque morbos omnes, via, & ratio breuiter perscribitur.



LVGDVNI,
Apud Ioannem Marcorelium.
CIϽ. IϽ. LXVI.

IOANNES BAPTISTA DONATVS VINCENTIO BONUISIO, patricio Lucensi, viro clarissimo, & patrono suo S. P. D.

*

NUnquam fore putaui, Vincenti Bonuisi clarissime, vt mea hæc commentariola, quæ vni mihi se anteà communicabant, in apertum (vt nunc fit) prodirent, nō solùm quòd hæc mihi tātummodo scripta, verùm etiam, quòd notata essent alterius operis causa, quod diu est, quod animo

 agito.

agito. Verùm nunc exeunt, nõ tã mea voluntate, quàm grauiſsima Michelangeli Bertolinij authoritate adductus: cui cùm ſuperioribus diebus, vt otij mei apud eum, quem propter ſingularem in me amorem meritò plurimi facere debeo, ratio aliqua extaret, hæc Lucam miſiſſem, illáque is diligenter legiſſet, me hortari non deſtitit, vt ad alios quoque induſtriæ, & ſedulitatis meæ fructus aliquos alacri animo peruenire paterer. Nam in hoc libello, in quo, quoad eius cõſequi potui admirabilem viam, et rationẽ, quam in arte medica tradenda ſequutus eſt Galenus; literis mandare conatus ſum, ea propè omn

nia breuiter continentur, quæ magnis ille suis voluminibus eloquentißimè, & ornatißimè persequutus est. Illud præterea mihi videor cõsequutus, vt hæc legẽs vnusquisque facilè eos cognoscere possit, qui in conscribendis, constituendísque medicæ artis præceptis longè absunt à consuetudine nõ solùm eorum, qui illius fundamenta iecerunt, verùm etiam illorũ, qui vniuersæ naturæ prudẽtes in ea excolenda, perficiendáq; omnẽ operam, industriámque summa cum laude consumpserunt. Sed tantúmne? minimè. Imò verò etiam in dignoscendis optimis medicis, quãplurimum omnes eadẽ adiuuabũt. Qua

ex re maximam olim ſibi comp-
rauit prudentiæ laudem Ludoui-
cus Bonuiſius frater tuus, qui ma-
gno ingenio, præclaráque eruditio-
ne præditum Sebaſtianum Piz-
zinium aluit, texit, ornauit. Eius
filij Alexander, & Hieronymus
ornatiſsimi viri eiuſdem animi,
egregiæq́ voluntatis, vt ita dicam,
hæredes, non illum modò fouent, &
adiuuãt, verùm etiam filium eius
Matthæum humaniſsimum, atq́
optimum adoleſcentem omni hu-
manitate, atque liberalitate com-
plexi ſunt: quem paululum modò
adiutum ad excellentem quãdam
eruditionem, ſummúmque omniũ
ſcientiarum gradum peruẽturum
confid

confido, spero quidem certè. Horum exēplum sequuti Josippus, et Laurentius, Bonuisij virtutis studiorúmque causa, ad Pompeium Rochium summo iuuenē ingenio, nullo non officij, atque studij genere ornandum, atque extollendum nō libentißimè vtuntur. Ego verò Josippo Arnolfinio humanißimo viro, ac mei studiosißimò plurimum me debere fateor, cuius hospitio, cū nondum difficillimo morbo confirmatus splendidè vsus essem, apud eum primùm huiusce medici Apparatus conscribendi consilium iniui. Qui etsi ad ipsum iure quodā pertinere videatur, quòd domi suæ quasi natus sit, tamen ipse, vt tibi

mitterẽ, dicarémq́, optimus præter cæteros author accesſit. Quod & ego facio non inuitus: quippe qui adeò magnis ſim Benedicto Bonuiſio deuinctus beneficijs, vt maximè mihi enitendum ſit, vt nullo non tẽpore me gratũ, memorémq́ eſſe intelligat. Vehementer verò gaudeo illius potiſsimùm commendatione familiæ, quæ princeps ſtudiorum meorũ adiutrix extitit, meos hos primos conatus in manus hominũ peruenire. Quo verò te die primùm cognoui, te ſemper ſtudiosè colui, & vt inter tuos me haberes, vehemẽter exoptaui: nunc in tuam amicitiam receptus quodcunque poſſum honoris genus, obſeruantiæq́

tiæq́; meritò tibi defero. Cùm autẽ nunc ea tibi officia præbere me non posse facile sentiam, quæ tuorum in me beneficia maximè postulant, illud certè, quod à me summoperè expectari intelligo, omnino perficiam: ne memoriam, beneuolentiámque, quam illis, tibíque cumulatißimè semper præstare debeo, vllo vnquam in me tempore quisquam desideret. Vale. Lugduni Kalendis Nouembris.
CIↃ. IↃ. LXVI.

IOANNES BAPTISTA DONATVS MICHELANGELO Bertolinio Medico, & Philoſopho præſtantiſſimo S. P. D.

QVandoquidem vnus, præſtantiſſime Bertolini, & me, vt hæc ſcriberem, impuliſti, & nũc maximè author es, vt ſinã hæc, qualiacunque ſunt, in lucem prodire: cùm quidem certorum quorundam hominũ offenſiones ſubiturum me eſſe intelligam, qui partim dicendi genus nõ probabũt, partim hæc veluti fruſtrà à Galeno tranſcripta reprehendent, authoritate, nominíſque tui commendatione ornata, vt in vulgus exeant, vehementer cupio Quid enim, dicent aliqui, præter ordinẽ, & orationis lumina quædam (quæſtiones præſertim, & loca difficilia in arte medica declinans) affers tu, quod tuum eſſe iure poſſis affirmare? Ego verò, mi Bertolini, non is ſum, qui mihi tantam Latini

tini sermonis elegantiam, candorémque arrogem, vt medicos omnes romanè loqui docere profitear: à quorum libris non flores, ornatúmque orationis, sed doctrinam, solidámque eruditionem petendam semper censuerim. Quæ non idcirco à me dicuntur, quòd non valde delecter, si quando in aliquem librum incido, qui latinè, splendidéque scriptus sit, sed quòd non magnoperè verborum speciem in illis requiram, qui ad vim, naturámque rerum abditarum explicandam, illustrandámque subtilius toto animo incubuerunt. Ab ijs enim, qui res graues, obscuras, & cognitione dignissimas pertractant, ornamenta orationis desiderare, planè puerile est. Mecum verò præclarè actum putabo (modò in hoc opere ita me gesserim, vt aliquod orationis lumen obscuris valde rebus meo labore accessisse videatur) si docti viri, ac iudicio præditi, dicendi genus non improbabunt, quod quidem, quicquid illud est, non magno studio consequutus sum. Nam cùm ab ineunte ætate ijs vsus sim præceptoribus, qui me assiduè ad bonorum authorum in scribendo imitationem erudierint, à quorũ lectione ne nunc quidem delectationis gratia abstrahi omnino possum, factum nescio quo pacto est, vt cùm aliquid scribere aggrediar, non incultè nonnullis scribere videar: cùm tamen ex eorum lectione nihil me hercle tale aliquid sim vnquam aucupatus. Verùm hæc parui momenti res est. Illud mihi magis in animo hæret, magísque me mouet tritissima, & vulgò nota à me præcepta fuisse, quæ quidem qui literis mãdarit post Galenum, Hippocratémque, adhuc inuentum

tum esse aiunt propè neminem. Non hi autem meum laborem, sed Galeni, Montani, multorúmque aliorum grauissimorum virorũ iudicium reprehendunt. Quid enim, obsecro, aliud in hoc commentariolo continetur, præter capita illa, ex quibus Galenus tot, tantáque volumina conflauit, breuiter digesta, ac propè in conspectũ adducta? Horũ ignoratio quantas lites, dij immortales, peperit? quanta huic arti vulnera inflixit? Principiò elapsa est nobis turpiter de manibus via illa, ratióque, quam tantoperè veteres illi & adamarunt, & sequuti sunt: quæq; in causa est, vt in scriptis Galeni nihil omnino videatur posse amplius desiderari. Deinde mirificus huius artis contemptus exortus est, quæ nisi ab hac eadem ratione aliquid adiumenti cœperit, desperandum omnino est futurum vnquam esse aliquem, qui veterum laudem, gloriámque possit adæquare. Ponant isti, obsecro, sibi ante oculos Galenum ἀμεθόδως cuncta literis prosequentem. At non possunt, credo, quòd nullus reperiatur, qui magna quædam volumina de Re medica, sine vlla certa via, ac lege scripserit, ac diuulgarit. Vtinam verò non tanta esset eorum copia: omni hoc labore libẽtissimè supersederem. Quid autem sunt isti vestri Principes, Rases (hos omitto, quorum etiam nomina perhorresco) Aëtij, &, si dijs placet, nostri Pauli, præter Galeni opera neque rectè, neque ordine scripta? Quis est tam cæcus, ne dicam stultus, qui non videat omnia ab illis tradita fuisse confusè, & perturbatè? Et si talis Galenus extitisset, quis quæso esset Galenus, nisi vnus de multis

abiectus, & sordidus Empiricus? Qui se commentariola quædam sibi comparare solitum testatur, in quibus capita omnium rerum breuiter continebantur, hoc est (ni planè fallor) methodus omnis à nobis nuper conscripta, ex quibus quoties illi scribendum erat, præclara illa, quæ nunc omnes admiramur, & meritò in cœlum tollimus, extrahebat volumina, quæ scripta sunt non angustè, non concisè, sed orationis quodam flumine et abundanti, & haud impolito. Quid Mõtanus diuinus vir, quid aliud, nisi methodum loquebatur? ex cuius scriptis nonnulla etiam, eáque pulcherrima à me eruta sunt. Quid dicam de Bassiano Lando eius discipulo, & præceptore meõ charissimo? Is princeps me vehementer hortatus est, vt omnia præceptoris sui opuscula perlegerem, ex quibus admirabilem istam methodum me percepturum esse ipsemet mihi sæpe pollicebatur. Quid Vidus Vidius, quem annũ Pisis res medicas copiosè, & ornatè tradentem audiui, quid aliud nisi eandem methodum inculcabat? Cuius opera si vnquam exibunt, aut potius cùm exibunt (nam ea illum breui editurũ intelligo) ipsius methodi vim, potestatémque omnem egregiè demonstrabunt. Huius eruditissimi, eloquentissimíque viri iudicium, cùm maximi momẽti cũctis in rebus apud omnes meritò semper esse soleat, tum verò hac in re, cùm certa præsertim, magnaq́; Galeni authoritas accedat, plurimum omnino valere debet. Eo ipso primùm anno quædam ex libro de curandi ratione animaduersa in mea aduersariola à me coniecta fuere; Bononiæ deinceps omnia in quadam

tabella

tabella quasi depinxi, nonnullísque ostendi: tandem Galeni verbis admonitus in libro de Sanguinis detractione contra Erasistratum sententiarum etiam Hippocratis, ex quibus ille bonam, magnámque artis partem collegit, conficítque, adiungendarum consiliũ iniui. Illud enim (quod tu haud ignoras) de suorũ studiorum ratione in eo libello literis mandauit, quòd ducto principio ab Hippoc. præceptis, cuius multa ille opera summo suo labore, ac studio explicauit, atq; ornauit, talis euasit, vt cuncta dein in arte medica per se pulcherrimè inuenire, et summa cũ laude tractare potuerit. Quæ ego diligenter, accuratéq; cũ meo animo considerans, ac perpendens, nõ malè me meã operam ponere arbitratus sum: si experirer num possem nõnulla loca colligere, ex quibus ille artem medicam & auxit, & ad summum perduxit. Quamobrẽ ad Hippocratis lectionem me contuli: quamplurimas tabulas confeci: quæ cùm superioribus diebus nondum ex grauissimo morbo plenè ad sanitatem perductus (vt fit) relegerem, multa adiungens, pleraque commutans, omnia in ordinem distribuens, Apparatum medicum conscripsi. Qui etsi in ipsa fronte alia quædam polliceri, & nihil nisi viam quandam, & rationem in arte medica, redolere videatur, tamen hoc haud vulgare, summéque animaduertendum in se habet, vt in singulis quibusque propè notis morborũ, sedium affectarum, causarum, & tota denique lege præsagiendi, curandíque sentẽtias Hippocratis summa industria conquisitas, quæ idem quod Galenus præcipiunt, subscriptas contineat. Ita vt fundamenta

ta rei medicæ iacta quidem iampridem ab Hippocrate fuisse, verùm à Galeno reliquum opus ædificatum, ad summum perductum, cumulatúmque omnibus ornamentis nobis fuisse relictum, ostendat. Quæstiones omnes de industria prætermisi: non enim mihi ad illum pertinere videbantur, qui capita tantummodò rerum in medium afferre sibi in animum induxisset: sed ad eum, qui pleniorem, vberiorémque docendi rationem sequeretur. Locos præterea, ex quibus multa collecta sunt, non indicaui, ne ex frequenti testimoniorum comprobatione aspera, impeditáque redderetur oratio: quæ cùm sua natura breuis, pressa, & obscura futura esset, si illæ accessissent authoritates, omnis disputationis lenitas, ac suauitas esset ablata. Quòd si multa me subterfugisse, aliqui animaduertent, illos hoc primùm haud nescire velim, quòd opus hoc nunquam eo animo aggressus sum, vt illius omnibus (vt nunc fit) copia fieret, sed vt mihi ipsi tantũmodo hæc semper parata essent, vt si quando (quod plerunque euenire solet) eorum, quæ obseruaueram memoria me deficeret, haberem vnde eam renouare possem. Hîc, dum mihi vni se communicauit, vberrimè me adiuuit, nunc, vt cæteris etiam cum res exiget, fructus reddat vberiores, vehementer exopto. Quid præstiterim, quin docti viri, & boni iudicent, non recuso. Deinde illud haud quenquã (vt opinor) fallit, multa omnibus ferè rebus quotidie aut addi, aut commutari, aut etiam detrahi solere: quòd ita sit ingeniorum nostrorũ ratio comparata, vt difficile sit, quod nobis benè manè probabatur, idem vt

vesperi satisfaciat. Cæterùm nullas partes, quæ mihi necessariæ esse videbantur, me omisisse arbitror. Hæc habui dicere, vt maleuolorum vocibus quantum possem, occurrerem: quibus tametsi recta, & vera persuaderi non posse putem, tamen hæc ita accipias velim, vt tibi, illisque dicta sint, quibus cùm maximè placere studeo, tum mei consilij, & facti rationem aliquando probare. Hæc autem quamuis domi parata, & à te ipso pulcherrimè quæsita iampridem habeas (qui cum ex egregia nostræ Reipub. procuratione collectam maximam dignitatem, ac summam amplitudinem huic arti adiunxeris, atque adeò eam laudem in eiusdem vsu, ac tractatione consequutus sis, vt nostræ ciuitatis te & præstantissimũ ciuem, & excellentissimũ Philosophum, & optimum medicum meritò omnes agnoscamus, amemus, admiremur). tamen hoc opusculum quantum quantum est, veluti inane ac frustrà descriptum te non repudiaturum, ac reiecturum certò scio, quòd nomine tuo ornatum, ac tectum, nihil est, quòd inanes quorundam hominum impetus magnoperè pertimescat. *Vale.*

Lugduni Kalend. Nouembr. CIↃ. IↃ. LXVI.

IOAN.

IOANNIS BAPTISTÆ DONATI LVCENSIS, Medicus Apparatus.

❦

CLAVDIVM Galenum nõ modò incredibili dicẽdi artificio cęteris præstitisse, verùm etiã omni doctrinarũ genere præclarè instructũ fuisse nemo est, qui dubitet. Nam vt omittã minores artes, quas omnes didicisse à puero multis argumentis facilè possemus comprobare, disserendi artem nouisse occultari nullo modo potest: cùm admirabilis quædã rerũ ratio, ac via in omnibus diuinis eius monimẽtis semper eluceat. Dissimulare nõ possumus eundem

Mathematicas disciplinas tenuisse, quod eas à patre se habuisse ipsemet aliquãdo tradiderit. Musicas leges didicisse sine controuersia concedant omnes, necesse est, qui decem, & septem illa de pulsibus volumina, & accuratè, & eleganter scripta vnquam attigerint. Quid dicam de Physicis, quæ ita explicauit, vt nedum Hippocratis Coi subtilissimũ interpretem, & propè discipulum agnoscamus, sed etiã lucem illam aspiciamus, quam multorum & præsertim Aristotelis scriptis attulerit? Sunt omnino eius de Physiologia monimenta necessaria rudibus, grata doctis, vtrisque iucundissima. Ad medicinam postremò (diis ita volentibus) cùm se contulisset, præclaris multis innixus adiumentis, summo suo studio, & labore effecit, vt hæc ars, & vtilissima, & pulcherrima posthac semper haberetur. Vnde maiores nostri maximis sunt erroribus leuati, & nos diuinum illum scribendi ordinem admiramur, & simul gaudemus, hisce nos potissimum ortos temporibus, quibus tãtum huic arti ornamenti accesserit, vt quæ multo tempore

pore ſpreta,atque abiecta in ſqualore iacuerit, nunc in aulis ſummorum imperatorum, atque principum, illuſtris, ac cōſpicua nobis appareat. Quamobrem non temerè mihi videor poſſe affirmare huic facultati,aut confirmandę,aut illuſtrandæ tantum luminis addere potuiſſe neminem,niſi qui & Philoſophorum artibus inſtructus, & ipſe etiam Philoſophus & aliis, quæ didiciſſet, aut inueniſſet, præcipere, & quæ in arte exercenda ipſe vidiſſet, & ſæpe periculo facto vera eſſe cognoſſet, complecti oratione commodè potuiſſet. Sed fato deinceps immutabili factum eſt, vt medicina, cuius maximi aliquando fructus percipiebantur, ad Barbaros ſe receperit, à quibus cùm barbarè quoq; loqui didiciſſet, tum verò omnia illa amiſit ornamenta,quæ à Græcis hominibus, & Romanis multò antè acceperat. Etenim cùm illi breuiter omnia docere conarentur,viã illam, quam author, & conditor profeſſionis huius monſtrauit Hippocrates, nõ ſunt perſecuti, quam niſi maximo animi errore flexiſſent, illàc multò, mea quidem

ſententia, iuiſſent propius. Hi dum labores ſtudioſorũ minuere conarentur, ſubſtulerunt illam inueniendi, curandíque morborũ rationem, quæ maximè neceſſaria erat: quod ne accideret, monuiſſe aliquãdo Senem noſtrum arbitror, breuiter (vt ſolet) ſed fruſtra, cũ illa diuinitus ſcripſit: NIHIL TEMERE. Nam vt illam breuitatem aſſequuti ſint, quam tantopere adamarunt; quid aliud, obſecro, effecerunt, niſi vt medicos ἀμεθόδως ad vſum multorum medicamentorum reuocarint? quorum quamplurimæ compoſitiones vix ferendæ ſunt. Multa quidem illi ex Græcis deſcripſerunt: at ita ea deprauarunt, vt quæ in fronte polliceantur, præſtare nullo modo poſſint. Et maxima illorum pars, ita mala eſt, vt ne damnato quidem de maieſtate danda eſſe arbitrarer. Verumtamen haud ſum neſcius, maximam illis deberi laudem ob multa ab ipſis partim illuſtrata, partim egregiè excogitata, de quibus aliud habeo dicẽdi tempus conſtitutum. Nunc verò Deûm benignitate, & multorum principum virtute, expulſa barbarie,

Sexto de mor. vulg. com. 2 parti. 25.

barie, in ſummum locum ſumma cum dignitate medicina reſtituta,& tota ſtudiorum ratio commutata eſt. Qui de re medica ſcribunt, Latinè ſcribunt, rectè, atque ordine progrediũtur, Græcos authores legunt aſſiduè, quos plærique, ne dicam omnes, præteritis temporibus ignorabant. Medici in ægrorum ædibus ad eorũ conſuetudinem diſſerentes non longè ſe abeſſe ab artificio dicendi oſtendunt. Mihi verò nunc difficile eſt,ea quę à Galeno peritè inuenta,& pulcherrimè prodita ſunt, colligere, illáque in quendam ordinem redigere, quæ veluti fruſtra tranſcripta ne mihi vitio vertant imperiti,non extimeſcam.Cùm autem per otiũ licebit, maiora quædam aggrediar, quę iampridem inchoata,nõdum tamen perfecta atque abſoluta ſunt. Cæterùm quamuis ea, quæ literarum monimentis traditurũ me ſuſcepi, facilè perſpiciam, nõ niſi magno negotio à me effici poſſe: tamen, quoniam ſemel me ad eam cogitationem accinxi, conando, agendóque quò potero peruenire conabor: perficiámque, vt omnes intelligant me & di-

ligentiam hac in re efficienda non mediocrem adhibuisse: labori verò nullo vnquam tempore pepercisse. Via igitur illa (quam Hippocrates ὁδὸν, iuniores deinde μέθοδον vocauerunt) muniẽda est ex veterum monimentis, quæ nõ solùm ad morborum sedes cognoscendas, sed etiã ad affectuũ indicia nos facilè ducat. Sed hoc tãtúmne? Imò verò morborum euentum prædicendi, & rectè, atque ordine morbos curandi rationem demonstrabit. Quæ cùm vix ab vno, aut altero cognita sit, dãda nobis ópera est, vt eam indagemus, & inuẽtam ita instauremus, vt cæteros quoque commodè in illam nobiscum inducere posimus. Quòd si veterum, qui inter maximos habiti sunt medicos percurras, quæ ab ipsis vocantur, Consilia, ne vllum quidem huius viæ vestigiũ reperies. Sed quid ego veteres commemoro? Permulti sunt, híque minimè nostra ætate ignoti medici, qui cũ morbos, quibus ægri conflictantur, conentur explicare, & quanam ratione illis succurrendum sit, præcipiunt, ita hoc putidè faciunt, vt mirandum minimè sit, si

Sexto de mor. vulg. com. 3. part. 20.

ſit, ſi noſtra à nonnullis ferri aliquando non potuerint. Et quamuis haud ſim neſcius, à Galeno haſce vias, & rationes nõ valde probari, quæ & ſine exemplis, & abſq; exercitatione traditæ ſint, quoniã parùm omnino ſtudioſis proſunt, & cõſulunt: tamen cùm reſponſa nonnulla, & deliberationes medicas edere iampridem in animo habeam, quæ veluti partem quandam huius libelli eſſe ſtatuo, & vim exemplorum, & cuiuſdam (vt arbitror) exercitationis haud ineptæ obtinebunt, ea non putaui hoc in libro interſerenda, quæ & longiorem reddere poſſent orationem, & obſcuriorem. Quòd ſi qui ſunt qui illorum deſiderium ferre non poſſint, illi vt ad commentaria Galeni decurrant cenſeo, illáque diligẽter euoluãt. In quibus illum multoties cum præclariſſimis medicis acriter diſputantem animaduertent, & in eos inuehi, qui aut morbos non cognoſcebant, aut iis morbis, ex quibus maximè laborabant ægri, non medebantur, aut illius partis, quæ affecta erat, naturam haud noſcebant: itaque non illi amplius ſibi noſtra

colloquia, & responsa conquirenda esse putabunt: sed ab eo ipso, à quo hæc via primùm munita est, eadem sumẽda esse arbitrabuntur. Sed omissis iis, quæ huiusce scriptionis propria non sunt, illud quicquid est muneris, quod suscepimus aggrediamur. Principiò faciam, quatenus quidem efficere potero id, quod Galenum ipsum facere animaduerti. Dicã non (vt ille) quos libros legisse eos oporteat, qui idonei haberi velint ad horum librorũ sensus cognoscendos: sed (quod queo) vnde tota hæc quasi ars exscripta est, à cuius consuetudine si longiùs recedere videor, nemini mirũ videri debet. Ille enim cùm ampla omnia, præclaráq; pangeret, quæque rerum fructu adducti mortales omnes tot seculis in hoc vsque tempus maximè probarũt, quoniam vehementer cupiebat, vt quæcunque scriberet, ab omnibus intelligerentur, ferè semper iis, quibus cordi erat medicinam noscere, ostendebat, quæ antè prælegisse eos oporteret. At ego, qui ea quæ multò antè ab eo literis tradita sunt, summa industria vix colligo, eligóque, si itidem

facio

facio (cum quantulacunque in re verser haud ignorem) omnino stultus sim. Ego igitur omnia hausi de libris, qui de ratione curandi, & de partibus interioribus ęgritudine affectis inscribuntur. Hos diligenter, & accuratè obseruaui, ab his omnia sumpsi, & in mea hęc scripta trãstuli. Et quoniam in sermonem horum librorũ deuenimus, nõ alienum mihi videtur adnotare, vt studiosi hosce libros planè aureos accuratè legant, & inter se diligenter conferant, animaduertántq; quam viã, dum illam medicinæ partem pertractaret, ingressus sit Galenus, vir omnium qui sunt, & fuerunt multò doctissimus. Audio enim esse quamplurimos, qui cum non videant ordinem ab ipso optimè obseruatũ in tota arte medica tradenda, putent eum maxima illa volumina fortuitò scripsisse, & non de industria. Et quoniã non est meum consilium à re proposita longius digredi, in iis libris inter se conferendis non occupabor. Aliàs enim hoc ostendere in animo habeo: ostendam autem in commẽtariis in libros de partibus interioribus

ægritudine affectis, quos iamdudum habeo in manibus propè pertextos. Verùm hæc omittamus. Et quoniam viam hanc maximè vtilem fore arbitramur, & iis, qui consultationes scribunt, & iis, qui in colloquia veniunt medicorũ, non absurdum fore arbitrabor, si aliquid de colloquiorum quoque lege, & ratione dissferuero: vtpote huic tractationi magna ex parte coniuncta. Sunt nonnulli qui existimant in colloquiis, medicum posse dicere de omnibus rebus. Quare fit, vt alij aliquando de Astronomia, alij de Elementis, alij aliis de rebus longè remotis ab arte medica longam suscipiant orationem. A quibus ego quemadmodum magnopere dissentio, sic libentiùs assentior iis, qui cùm se doctos haberi valde desiderent, egregio iudicio id faciunt: & quæcunque dicere profitentur, quamuis ab eorum officio longè semota ad eam ipsam rem, de qua agitur, aliqua ex parte accõmodata esse demonstrant. Nõ enim possum omnibus meis sermonibus non efferre nonnullorum ingenij suauitatem, qui cùm de re medica disputent,

tent,

tent, adeò venuſtè de omnibus rebus quæcunque in diſceptationem veniunt, diſputant, vt non modò non offendant aures eorum qui audiunt, verùm etiam multò cõcinniores ſuos congreſſus reddant. Id autem faciunt, cùm dicant aut ſe prætérire, aut nolle dicere id quod tunc maximè dicunt, aut cùm difficiles quęſtiones ſummatim afferunt, aut tametſi eas ab initio repetant, in eos ipſos, qui audiunt, referũt, quorum voluntati parere ſe officio adductos demonſtrant. Hoc perpetuum Montano fuiſſe cognouimus, vt cùm paululum à re propoſita digrederetur, oſtenderet ſe ſtudioſis Medicinæ conſultum velle, quorum cõmodo, vtilitatíque ſeruire nunquam vir ille in poſtremis habuit. Medici autem officium, qui in colloquia venire ſolet, duabus in rebus (ni fallor) maximè verſatur, fine, & iis, quæ ad finem conſequendum ſpectant. Qui ad hæc omnes ſuas cogitationes non intendit, is inania, leuiáque ſequi neceſſe eſt. Finis autem medici eſt, ægros ad ſanitatem perducere. Eorum verò, quæ ad finem conſequendum ſpe-

ctant,

ctant, quæque mente, animóque considerare medici omnes debent, tria (vt arbitror) sunt. Primùm enim morbum, deinde illius partis, quæ affecta est, naturã illos noscere oportet. Postremò cuncta ex curandi arte, præceptísque agere necesse est. Illud maximo argumento est, quòd omnia medicus præstitisse seputat, cùm ægritudine affectam partem, morbúmque intellexit, & summa cura & diligentia vtrunque curauit, ægróque tãdem sua opera sanitas reddita est. Illa verò quæ multoties euenire dicuntur, & addiderunt nonnulli, vt quærant ij, quorum interest, num æger amissam valetudinem recuperare possit, vel num ex illo auxilio, & morbo æger possit cõualescere, vel nunquid mors in propinquo sit, & quid deniq; de totius morbi euentu promittẽdum sit, minus mihi necessaria videntur. Etenim si hanc viã, & rationem rectè tradidero, quæcunque loquentur medici, ex iis fontibus emanare videbũtur: neque necessarium erit exigua quędam, quæ in ipsum medicum cadere aliquando nõ negamus, propriis præceptis

trad

tradere, quæ vt ex animi sententia non succedant, agam tamẽ quàm diligenter potero, vt oẽs intelligant, me in primis id efficere conatũ esse, vt nihil à quopiá desideretur. Verùm alacri animo pergamus ad ea quę restant,& ad quas res medicum cùm ad ægros venit, cogitationes omnes intendere oporteat, doceamus. Cùm enim de congressuum ratione aliquid dicturi simus, certam viam, rationémque dicendi medico dare debemus, ad quam omnes priuatas ægritudines accommodare liceat. His præceptis, & rerum suarum dispositionẽ firmius ipse animo percipiet, & quid quibus in locis maximè sit collocandum facilè cognoscet, & simul quo pacto commodè exordiri possit nullo negotio intelliget. Tria autem sunt, quę medicus diligenter perpendere debet. Primum est corpus, secũdum est actio, quæ à corpore producitur,& ab eo nunquam seiungitur, quæq́; si consentanea est, corpus bene habentis ἀμέμπτως,& secundum naturam illum habere dicimus: sin minus, aut nullo modo, aut aliter atque à natura. Tertium

est

est genus causarum,quæ hos morbos faciunt: hæc eandem habent rationem ad affectum, quam habet actio ad corpus: quemadmodum enim actio corpore cōtinetur, sic & affectus à suis causis pendere videtur. Ordiamur ab actione, quoniam morbū cognoscere non possumus, nisi priùs consideremus, quænam actio læsa sit, de qua nunc pauca quædam dicēda sunt. Deinceps verò ad morbi præcepta transeundum est. Singularum partium suum cuique opus, ac munus est, quibus læsis in actum quemadmodum anteà erūpere nullomodo possunt: nanq; aut omnino ipsa actione priuantur, aut eam prauam, aut obscuram habeant necesse est. Triplices autem sunt muneris functiones, aut animi, aut naturæ, aut vitæ, quæ aut naturales, aut animales, aut vitales vulgò vocantur. Quoniam verò tota propè ratio colloquiorum posita est in huiusce rei distributione, si hac in re explicanda paululùm immorabor, non est cur me excusem. Nanq; medicus absolutè munus suum conficere nō potest, nisi rectè atque ordine hęc exponantur.

Primùm igitur hac in re perpẽdendum diligenter eſt, quænã pars,aut quodnam inſtrumentum vitioſum ſentiatur:deinde animaduertendũ, an vna tantùm vis, ac facultas,vel plures corpus habeat imbecilles.Deinde cùm hoc fecerimus,cogitandum,num omnes partes,quæ alteri ſubſeruiunt, vitioſæ ſentiantur,vel vna, vel plures:atq; ad hanc rem cognoſcendam plurimùm valebit corporis humani in ſua membra diſſectionis ſcientia, quæ docet ſingulorum poſituram, ordinem, figuram,proceſſum,& receſſum,& ipſorum denique ſubſtantiam. Poſtremò dilucidè perſpiciendum,num particula ſit ex earum genere, quæ cum aliis vel cõmittatur, vel ſocietatẽ aliquam habeat, vt membrana ſuccingens coſtas vocata, quæ quoniam ſuperiores, & inferiores thoracis partes tenet, dolor aliquando circa ſcapulas, & iugulum oriri ſolet. Perſpecta diligenter actione læſa, morbus deinde cognoſcendus eſt,qui an per ſe ſit, an ex aliis morbis ſequatur, conſiderandum. Morbi enim, qui ex aliis ſequuntur,ita membra inuadere ſolent,vt

aut

cognito, diligenter animo cogitare debemus, num causa ipsa particula morbo laborante cõtineatur, an potius de parte, quam attigit, citò decesserit: si in ipsa contineatur, tum considerare oportet, num semper ad morbũ affixa sit, an potius ab ea facilè separari possit. Sin decesserit, animaduertere debemus, an aliquid ab ipsa relictum sit, quod corpus affligat. Cum hæc attentius examinauerit, facilè deinde ad noscẽdam naturam corporis progredi poterit. Quæ quidem primùm cognoscetur ex vniuscuiusque partis cõstitutione. Secundò ex functionum vitio, & virtute, quę sunt aut animi, aut vitæ, aut naturæ: sub animi verò functionib⁹ maximè intelligi velim, & principes, quas vocant, actiones, sensus, & actuosas functiones, quas Græci ἐνεργείας πρακτικὰς vocauerunt. Tertiò ex ea immutatione, quæ iniuria externa solet euenire, vt colore, & calore. Quartò ex iis quę excerni solẽt, quibus de rebus nulla causa est, cur lõgiorem orationem suscipiamus, cum hæc facilè sumi possint ex arte medica Galeni. Quæ quoniam ad collo-

quiorum rationem vehemẽter pertinere arbitrati sumus, idcirco hæc breuiter interserere non omnino à nostro instituto alienum esse existimauimus. Si igitur medicus protinus, vt ad ægrum venit hæc diligenter in animo versabitur, facilè deinde, cum aliis in ægrorum ædibus congredi poterit, cuius congressus exordium, quomodo meo iudicio cõstitui possit, breuiter ostendemus. Nam integri colloquij exemplum in nostris respõsis habebitis. Huiusmodi verò vti poterit principio. Quotiescunque ad ęgrotum venio, toties mihi venit in mentem officium medici esse è præceptis artis morbos curare, quibus mederi nullo modo possumus, nisi affectum, qui impedit, quò minus partes suis muneribus præclarè fungi possint, cognoscamus. Verumtamen hoc rectè percipi non potest, nisi & causam, quæ morbi initium attulit, diligenter æstimemus. Est enim non solùm Philosophorum, sed etiam medicorum iamdudum vsurpata, & comprobata sentẽtia, vt quicquid oritur, id omnino causam habeat, quam vt cognoscamus,

mus, omni studio est enitendum. Iam verò causam particulæ haud probè affectæ ad munus suum fungendum cognoscere nos non posse facilè sentimus, nisi quid vnicuique particulæ morbo laboranti tum per se, tum per aliud insit, diligenter exponamus. Quare tria sunt imprimis à nobis diligenter examinanda. Primum partis quæ affecta est natura, deinde de morbo ipso aperiendum est: Postremò de causa est agendum. Verùm quoniam nulla ferè pars nostri corporis laborat vnquam, quin cæteræ quoque partes imbecilliores sentiantur, idcirco optimi medici officium esse arbitror, non solùm eius particulæ, quæ aliquo morbo vexatur, verùm etiam totius corporis naturam diligenter perpendere. Quòd si in minoribus artibus, quæ (vt hæc nostra) quod iam fuit, restituere conatur, opifices summo studio vestes explicare, diligentérq; scrutari solent, num alio aliquo loco, quem ipsi non animaduerterint discissæ sint (cupiunt enim, vt pulcherrimè resarcitæ, iis, quotum sunt, præbeantur) quid tandem medicos qui

in tam magna, & ingenua arte versantur, facere oportet? qui cùm hominibus diutinis aliquando morbis fatigatis, atq; oppressis accurrunt, nónne summo studio ad omnium ordinum partes suas cogitationes conuertere debent? Neque verò quidam penitus efficiũt, vt eorum mihi opinio cum ratione congruere videatur. Etenim quamuis huiuscemodi casus inueniãtur, in quibus de corporis natura minimè agendũ sit, vt in iis morbis, qui in structura partium, quæ propter vsum aliquẽ corporis à natura nobis donata sunt, aut in conformatione, magnitudine, numero, cõpositione consistunt, tamen in cæteris omnibus, qui aut in totis corporibus consistere videntur, aut in partibus oriũtur, necesse esse arbitror medicum de corporis natura disputare debere, quemadmodum à Galeno demonstratum est libro primo de curandi ratione. Si quis autem erit, qui tam longam orationem suscipere nolit, is breuiter hoc modo exordiri poterit. Tria maximè consideranda sunt à medicis, corpus, morbus, & ipsius causa: &

de

de natura corporis protinus verba facere poterit. Quòd si (vt aliquando euenit) partẽ illam, quæ est affecta, nóscere exigui operis nõ sit, illa parata, atque expedita habere oportebit, quæ ab Erasistrato summo, ac præstantissimo medico diu obseruata fuerunt in vsu, ac tractatione artis medicæ. Etenim ille primùm studiosè perpendere solebat naturã partis morbo laborantis, & quærebat, num notas haberet proprias illius partis. Deinde erat illi propositum, vt causas morborum accuratè eliceret, & affectum dignosceret. Postremò nihil illi erat antiquius, quàm eorum quæ detegere, & sequi morbum solent, differentias inuestigare, quæ à Græcis συμπτώματα, à nostris verbo trito, ac vsitato accidentia dicuntur. Non me præterit, multis ac variis aliis modis principia capere nos posse, quæ nunc explicare, minimè necessariũ esse duco: iis enim qui egregio à natura instructi sunt ingenio, reliqua omnia erunt facilia: aliorum verò studiis, ne si infinita quidem demõstrentur, vnquam satisfaciẽmus. Nunc quoniam demon-

ſtratum eſt qua in re medicum verſari oporteat, & quibus de rebus toto animo cogitare cõueniat, quibus de rebus deinceps dicturi ſimus, dilucidius proponamus. Duæ partes erunt huius libelli. Primo loco quo pacto partem illam quæ affecta eſt, & morbum noſcere poſſumus, & qui ſint per ſe, quique ex aliis ſequantur, necnon morborum differẽtias, mores, magnitudinẽ, & cauſas oſtendemus. Abſoluta hac parte, quid de morborum euentu promittendum ſit, & ex quibus curandi ratio ducenda ſit, aperiemus. Poſtremò de curandi ratione verba faciemus. Verùm quoniam quo pacto partem illam, quæ affecta eſt, noſcere poſſimus, docere debemus, in qua ſingulare conſumitur medici officium, ne manca quodammodo ſit, & imperfecta hęc via, & methodus, prius pauca quædam de coniectura, & de ſignis, quibus morbos colligere ſolemus, breuiter diſputare ſtatuimus, quæ veluti inſtrumenta ſunt ad ea comprobanda, quæ à medicis in colloquiis proponuntur. Et cùm omnes artes oſtendere debeant, quales argumentation

tationes ſequi neceſſe ſit, illum qui eas tenere deſiderat: tùm verò in hac quales ſequi, & vitare conueniat, maximè indicandum eſt. Hæc enim niſi bene cognita, ac perſpecta fuerint, ad diuerſas res fruſtra, tanquã in curſu deuehamur neceſſe eſt. Morbis igitur aliquãdo partes exteriores, aliquãdo verò interiores infeſtantur. Pars exterior vitioſa oculis noſtris expoſita eſt. Interiorem verò laborantẽ rationẽ cognoſcimus, quæ duplex eſt, altera quæ ἡ ἐπιστημονικὴ διάγνωσις καὶ βεβαία, καὶ γνῶσις ἐπιστημονικωτέρα, καὶ λογικὴ διάγνωσις multis in locis à Galeno appellatur: nos (quod antea ſciri voluimus) perfectam rationẽ vertemus. Altera verò ὁ τεχνικὸς στοχασμὸς nominatur, vel ἁπλῶς στοχαστική, quod habet libro de compoſitione medicamẽtorum ad loca affecta attinentium, quam coniecturam, quæ arte nititur, aut quæ in coniectura poſita eſt, vel quæ coniectura pendet vertemus. Huic multùm tribuit Galenus libro de multitudine, quã tantum abeſſe à perfecta ratione dicebat, quantũ illa, quæ nulla arte nititur ſuperat, & excellit. Hac

arte medicamenta, quæ ſingulis morbis conueniunt, & conficere, & inuenire ſe ſolitum teſtatur ipſemet Galenus. Præterea verò non parum, quemadmodum multis aliis in rebus, hæc ab illa magis, minúſque differt: nō enim hyemale ſolſtitium, & Caniculæ ortū æquè pluuiam exhibiturum ſperamus. Nam hyemali plærunque, ſub Caniculæ verò ęſtu rarò admodum euenit, vt pluat. Verùm hac de re infrà copioſius. Illa ab Empiricis συνδρομὴ pathognomica appellatur, quæ eſt frequētatio, accoaceruatio propriorum ſignorum vnum affectum demonſtrantium, quæ quidem æquabiliter minimè funditur: nanque in dolore lateris, & pulmonis morbo, qui Græcè περιπνευμονία dicitur, nōnulliſque aliis reperitur: at in multis, ac multis deſiderari optimè declarat Galenus. Hanc vtilem eſſe tradiderũt Empirici, ad purgationes, hanc aptiſſimam eſſe ad præſentiones, & prædictiones rerum futurarum, hac etiam ad pręcipiendum ægrotantibus quando cibus aſſumendus ſit, & quando illo abſtinendum, vtendam eſſe dixerunt. Hæc

verò,

verò, quę & artificiosa argumentatio dici potest, media est inter omniũ rerum ignorationem, & certam scientiam. Cuius ratio est, vt tametsi vera non sit, sæpius tamen in ipsis curationibus respondere soleat. Hæc autem quàm proximè ad veritatem accedere debet: nam quæ sæpius à veritate desciscit, & plærunque fallit, est omnino artis expers. Is autem coniectura niti optimè poterit ex arte, qui facultatem rerum omnium, quæ in arte medica continentur, memoria tenet, atque omnia adhibito studio, ita in curationibus versatur, vt nunquã à præceptis artis discedat. Qua in re consequenda excellentiores, & deteriores reperiri solent medici, quamuis & eosdẽ legant authores, & eosdem præceptores perpetuò audiant. Nanque qui acutiori præditi sunt ingenio, iis, qui illud quàm exiguum habent, euadunt excellentiores: & qui minimè labores fugiunt, iis, qui defatigantur: & exercitatiores minus exercitatis: & qui melius memoria tenent, iis, qui minus ea valent. Huius autem cognitionis non vnum genus est:

nánque altera altera multo certior, & firmior est. Cùm enim alia aliis signis accedunt, ex quibus eundem morbum cognoscimus, morbi notitiam fieri certiorem necesse est: quæ à Galeno ἀνάληψις nominatur. Ex omnibus autẽ causarum generibus, & signis, quibus morbos intelligimus, conieċturam, quæ arte nititur, capere possumus. Causas verò quot, & quales sint, quoniã de his inferius copiosè, & fusè dicturi sumus, demonstrare non conabimur, ne plura verba quàm ipsa res postulat, effundere velle videamur. De signis autem, quibus superiora constant, & cõficiuntur pauca quædam mihi scribenda sunt. Signum autem, id est omne, quod sensu acceptum, & comprehensum ducit nos in alicuius rei obscuræ cognitionem. Quicquid præterea ab aliquo tanquam à causa ducit originem, id illius signum esse dicitur. Signorum quædam sunt maxima, quędam minima. Maxima signa sunt, quæcunque ex partibus primis, & principibus sumũtur, veluti cerebrum, cor, & iecur esse, nemo est, qui nesciat, & vrinæ, & pulsus

in febribus. Horũ minimè incerta fides est. Minima verò sunt, supinum ægrum iacere, vehementer, ac crebrò spirare, quæ excernuntur, & comprimuntur, & quęcunq; ad vltima ventum esse testantur, nares acutæ, collapsa tempora, & cætera, quæ ab Hippocrate, & aliis sexcenties decãtata sunt. Huc accedit pars affecta, tumor, & dolor. Præterea verò quædam sunt Pathognomica à Græcis appellata, quædam verò quæ morbum cõsequi, & ipsis quasi assidere dicuntur. Febris ardentis indicia sunt sitis, calor vehemens, delirium, & si qua alia sunt. Ea verò, quæ Thymi filio accessisse narrat Hippocrates in huiusce modi febre, alui excrementa multa cum bile, animi defectu, & sudore, ita quidem morbo adhærescunt, vt tamen facilè possint ab eo separari: & aliquando quidem cum ipso morbo excitantur, nonnunquam ne oriuntur quidem. Quod & in adolescente, qui primus allatus est, facilè possumus obseruare. Indiciorum verò quatuor sunt gradus, in primum veniunt illa, in quibus morborum comprehensio

Primo prognost. part. 6. & 7.

Septimo de morb. vul.

Quarto de morb. vul. sem. 2. partic. 10.

firma

firma, ac stabilis est: secundum ascenderunt ea, quæ, etsi primis minus certa sunt, haud longè tamen sunt ab illis remota, si omnia coaceruentur. In tertium peruenerunt morbi, qui frequenter homines occupare consueuerunt, vt sunt ij qui ob corpora repleta quotannis maximis morbis solent laborare. In quarto gradu collocantur regiones, & anni tempora. Hos omnes gradus dilucidè admodum proposuit nobis ante oculos Hippocrates in Pisistrati historia. Certissimis ille signis eũ morbo laterali probat affligi, quæ summum propè gradum attingunt. Secundum haud præterit, cum grauiorẽ factum esse demõstrat, & cum se frequentiori, & pleniori cibo impleuisse ostendit. Sub secundo tertium continetur, quartum cum docet hyeme in morbum incidisse Pisistratum. Horum verò quædam sunt eiusdẽ generis, quædam eiusdem speciei, quædam verò neq; genus habet idem, neque speciem. Quæ eiusdem generis sunt, ea ὁμογενῆ à Galeno vocantur, vt sunt illa omnia, quæ in vno insunt genere ægritudinis, vt quæ ex-

Septimo de morb. vul.

puunt

puuntur, notæ morborum tum pulmonis, tum thoracis, tũ asperæ arteriæ, tum gutturis, atq; (vt breuiter dicam) earum partium, quæ spiritum recipiunt. Et in affectibus qui ex causa calida, & sicca concitantur, vt Phrenitis, vel ex humida, & frigida, vt Veternus, signa se habere putant medici eiusdẽ generis, quibus morbum, qui eo tempore infestat, possunt demonstrare. Quæ eiusdem speciei sunt, ea ὁμοειδῆ vocauit Galenus, quibus affectum colligimus eiusdem speciei, vt in iecinoris inflãmationibus ex bile concitatis signa erũt febris acuta tertianam referẽs, dextra parte sub præcordiis dolor, vigiliæ, singultus, & si qua alia sunt. Eorum verò quæ non vni generi subiiciũtur coaceruatio inutilis omnino est, tum iis qui in arte medica se exercent, tum verò iis, qui commentaria scribere sibi proposuerunt. Ea quoque indicia prorsus inutilia sunt, quæ à morbo qui ab ipsis ostenditur, penitus separari, atq; disiungi possunt: necesse est enim signũ semper coniungi cum eo, quod ab ipso demonstratur. Etenim si ex alia causa,

non

nõ ex morbo emanat, nihil indicare posse videtur. Ea verò quæ sub vno genere, vel specie cõtinentur, alia propria sunt, alia verò minimè: quæ propria sunt, tripartitò dicũtur. Principiò quæ verè propria sunt, in illa hæc duo concurrant necesse est, vt vni soli affectui, sempérque conueniant; vt dolor lateris pulsus serrinus vocatus. Secũdum locum obtinent, quæ aliquo morbo accedente, semper illum sequuntur; quamuis non vni tantùm conueniant; vt est febris in inflammatione pulmonis: nam semper in febre esse oportet, quem morbus hic semel occupauit. Tertium locum habẽt, quæ necessitatem in se nõ obtinent, neque certum declarant, sed sæpenumero accidere consuerunt, ex quibus cognitio, quæ ex coniectura pendet conficitur, & secundus gradus cõflatur, vt phrenitidem incidere plerunque solere Galenus tradidit cum dolore capitis, lumborum, ceruicis, & præcordiorum, quæ tamen sæpe fallunt: nã non continuò his signis ægrotum insanum esse intelligitur. Quæ primum, & secundum locum tenent signa

τεκμήρια vocantur; quæ verò tertium locum obtinuerũt, generis nomine etiã ab Aristotele σημεῖα nominantur. De quibus haud ſum neſcius Galenum ipſum libellum conſcripſiſſe, vt ipſemet memoriæ tradidit primo de ratione victus in morbis acutis, quem niſi ſicut alios multos, abſumpſiſſet vetuſtas, in hiſce rebus explicandis, nunc non laboraremus. Verumtamen, quemadmodum ſpero, non deerunt aliquando viri doctiſſimi, qui alios ab ipſis conſcriptos de eadẽ re, in eorũ loco ſubſtituere conabũtur: At hoc optare eſt. Hanc verò cognitionem in coniectura poſitam medicum ſequi neceſſe eſt, quoniam (vt diximus) cunctos morbos perfecta illa ratione intelligere non poteſt, quod non ſolùm à Galeno traditum eſt, verumetiam idem ſignificare illa apud Hippocratem de ſpiritu maximè credendum eſt, cum inquit. In partibus interioribus ęgritudine affectis morbíſque difficillimis, opinionem magis ſequimur, quàm arte ipſa cõfidimus. Hac eadem iuniores medici, & ad morbos cognoſcendos, & ad eorum præſen-

ſionęs,

ſiones, nec non ad cauſas reperiẽdas vſi ſunt artificiosè. Qua in re illud perpetuò memoriæ mandandum eſt, non ex vno tantùm indiciorum genere, neque ex vna ſpecie morbos cognoſcere nos poſſe, qui interiores partes infeſtant, niſi alia atque alia ſignorum genera, atque ſpecies ſimul accedant, & ſingula ſingulis diligenter conferamus: ex quorum collatione & coaceruatione nihil prudentem medicum, quòd vel ad morbos, qui infeſtant, vel ad eorum euentũ pertinet, præterire poteſt. Illud quoque minimè prętereundum, quòd ex vno interdum indicio, & morbi ſedes, & morbus, & cauſa cognoſcitur, quod ſcriptum reliquit Galenus primo de partibus interioribus ægritudine affectis: quẽ locum cum nonnulli minus animaduertiſſent, arbitrati ſunt vno indicio vnum dumtaxat poſſe cognoſci: qui profectò minus viderunt quàm illos oportebat. Verùm hæc res ipſa poſthac, vt ſpero, apertius demonſtrabit. Quoniam verò omnes ferè diſciplinæ proprias quaſdam ſibi comparарunt argumentationes, quibus ad id quod

quod antè ignotum erat, & non percipiebatur, auditores facilè possent adducere (constat enim nõ omnes vna, & eadem vti ratione: sed hæc quidem rem illam qua de agit, copiosè admodũ probat: illa verò subtiliter magis, quàm copiosè demonstrat) idcirco de argumentationibus, quæ in arte medica frequenter vsurpari solent, breuiter nobis dicendum arbitror. Genera autem argumentationum quę maximè vsitatæ sunt, quędam medicorum sunt propria, quædam ij habent cum dialecticis, & rhetoribus communia. Epilogismus, & Analogismus propria nostra sunt, Sorites verò Dialecticorum: at quod ex recta vniuscuiusque partis enumeratione ducitur, & ex similitudine ex rhetoribus sumpserunt. Cæterùm haud sum nescius & aliis argumẽtationum generibus aliquando medicos vti solere, sed hæ frequentiores apud ipsos reperiuntur. Epilogismus, & Analogismus ita inter se differunt, vt eorum alter rationem à priori ducat, & à caūsa: alter verò ab iis, quæ consequuntur, & ab effectibus. Etenim si Analogis-

mo, qui frequẽtatus maximè ab illis eſt, qui rationalem artem ſibi vẽdicant, probare in animo habebo oxymel ſummopere quotidianis febribus cõuenire, hoc pacto illud comprobabo: Quòd acidum eſt, & tenuius, id facilè poteſt extenuare, & diſſecare. Oxymel autem egregiè acidum, ac tenue eſt, conuenit igitur. At Empitici epilogiſmum ſequuti ſunt, qui ſi idem, quod Dogmatici, oſtendere conarentur, hoc modo approbarent: Oxymel ſummopere pituitæ conuenit, quoniam quotidianis febribus ſummopere prodeſt. Hac in re illud minimè eſt omittendum Galenum in illa argumentatione definienda à nobis diſſentire aliquoties videri. Sic enim eam nonnunquam deſcribit, vt ſit comparatio, & comprehenſio cauſarum, quæ iuuare dicuntur ex ſimilitudinibus, qui profectò non argumentationum, ſed indicationum definitionem in medium attulit, quibus vſi ſunt, vt infrà demonſtrabimus, nõ ſolùm Empirici, ſed etiam Gnidij illi medici appellati. Verùm illud nunc nobis propoſitum non eſt, vt ad hanc rem explican-

dam longiorẽ orationem comparemus: ſatis enim eſt rem ipſam indicare, præſertim cùm obſcuro in loco minimè poſita ſit. Nunc de Sorite breuiter diſſerẽdum (capita verò vniuſcuiuſque generis argumentationis ſunt indicanda) qui & ad probandum aliquid, & ad inficiandum aptiſſimus eſt, ſed tamen à Galeno minimè probatus: eo enim multa, illáq; præclara veluti quodam tormẽto adhibito non ſolùm in hac arte, verùm etiam in omni vita neceſſaria funditus facilè poſſunt euerti. Quæ res etiam animaduerſa fuit à veteribus nonnullis medicis. Minimè verò lubricum argumẽtationis genus eſt quod ducitur ex recta vniuſcuiuſque partis enumeratione, qua nonnunquã vſus eſt Hippocrates. Hi autem (dicebat ille) potiſſimum huiuſcemodi vrina amiſſam valetudinem recuperabant: quòd neque multos ſpiritus ſequebantur, neque aluum liquidã habebant, neq; venter aliquid viſcidum reddebat, neque tandem inflatũ erat præcordium. Idem multoties præcepit, vt ſimilitudines, & diſſimilitudines diligenter inſpicerent

Sexto de morb. vul. cõ.7. part. 39.

In principio de iis q̃ in medicaſtrina fiũt.

Sexto de morb. vul. com.3.par. 19. cerentur, quas summo studio obseruarunt & Empirici, & Dogmatici appellati medici. Sed aliàs rẽ ipsam melius fortasse contemplatus ad causarum cognitionem nos reuocauit: nõ quòd illas penitus improbaret, sed moneret, tempus minimè terendum in rebus infirmis, & vulgaribus, sed in iis, quæ maximè perpetua sunt, & minimè lubrica, circumspiciendis. Etenim similitudines præstantes etiam medicos aliquãdo fallunt. Quod idem ostendit in ædilis filia apud Tecomęum, quam cùm post partum vomitus inuasisset, conati sunt medici aluũ resoluere, ea re turpiter decepti, quòd quemadmodum vomitus sponte excitatus diuturna alui profluuia sanat, ita & in vomitibus curandis ad alui profluuia excitantia decurrendum esset. Lapsos verò fuisse demonstrant mala illa in quibus miserè mulier coniecta est. Lienteria enim primùm subsecuta est, menses deinde duobus annis non processerunt, in hæmorrhoides postremò incidit, quæ mensium propè officium agebant. Causę verò æstimatio, & comprehensio nullo

Sexto de morb. vul. cõ.8.p.36.

Quarto de morb. vul. cõ.3.p.16.

Sexto Aphoris.15.

non

non tempore confert: ad quam nos hortatur vt similitudinibus omissis, & difficultatibus omnibus superatis, quæ nullum vnquam studiosum deterruerunt, ad causam cognoscendam nos conferamus. Cùm interim non minorem in illis quàm in causæ cognitione laborem subeundum nobis esse testetur. Quæ cùm ita sint, continere me non possum, quin medicinæ studiosos impellem, vt communia, & vulgaria omittant: ea, quæ recondita sunt, & à vulgi sensu remota assequi conentur. Nam porrò quid tam vulgáre, quàm similitudines sectari, quas ne mulierculæ quidem omnis eruditionis expertes nõ nesciunt? Illa, quæ summa sunt cogitate, in quibus prosequendis ingenium probatur, industria laudatur, successus verò in cœlum tollitur. Vbi verò captãdæ sunt causæ, nullæ sunt tenebræ, omnes aditus patefacti, semitæ tritæ, nihil est in quo quisquam (modò studium, & diligentia adhibeatur) possit offendere. Hactenus de signis, & argumentationibus. Nunc de indiciis, quæ ducunt nos in cognitionem sedis morbo

affectę, verba faciamus. Notæ igitur, quę morborum sedes ostendunt, sumuntur aut ab actione læsa, aut ab iis, quæ maximè prosunt, & lædunt, aut ab iis, quæ excernuntur, aut à positu partium, aut à propriis symptomatibus; aut ab iis, quæ alteri superueniunt; aut ab iis rebus, quæ adnascuntur partibus, aut à causis, ex quibus morbi oriuntur, aut ex iis, quæ antè præcesserunt, aut à totius corporis dispositione, natura, ætate, consuetudine, victus ratione: aut à doloris specie, & eius magnitudine, colore, tumore, aut denique sympathia. Actio læsa morbi sedem ostendit hoc pacto: Si ventriculus morbo afficitur; minus bellè cibos concoquat necesse est, & si parum cõcoquit, continuo infirmus est ventriculus: quod & præcepit Hippocrates cum dixit: Obseruandum corpus, & eius actio. Verùm maximè cõsiderandum, num aliqua alia præterea signa accedant. Nam etsi dolor sit in postremis costis lateris dextri, is nõ protinus morbus pleuriticus est: nam dolor huiusmodi non ad hunc tantummodo morbũ pertinet: quare sunt quoq;

Sexto de morb. vul. tex.8.p.22.

cætera

cætera signa perpendenda, & illud imprimis num per tussim aliquid excernatur, num quod editur album, aut rufum sit: his enim signis adiunctis in morbum pleuriticum ægrum incidisse constabit. Quæ lædunt & prosunt, dare solent medicis cognitionem haud vulgarem sedis morbo affectæ, veluti in sanguinis vomitu, si is ex ventriculo prorumpit, acria maximè iuuabũt: sin ex pectore aut pulmone, ea quæ reprimunt: sin autem ex capite fluat, vinum nõ rectè datur. Quæ autem iuuant, & prosunt, aut sunt medicamenta, aut cibus, & potus: Quod & Hippocrates animaduertit, cum docet nos non morbos solùm, sed etiam morborum sedes ex iis, quæ ægris offerũtur, cognoscere. Et libro de vsu eorum, quæ humida sunt, Necesse est (inquit) vti in arte medica, non solùm iis, quæ aliquid leuationis afferre solent, sed quæ etiam aliquid detrimẽti. Verùm ea debet vtrorumque moderatio adhiberi, aut vt planè iuuent, aut certe non vehementer lædant. Eo enim animo ad ægros curandos semper accedere debem⁹, vt quoad eius

Primo de morb. vul. cõ. 3. par. 1.

Primo de morb. vul. cõ. 2. p. 50.

fieri poterit, conemur ęgrorum morbos leuare: quòd si nullis id remediis cõsequi possimus, id certe magnopere caueamus, necesse est, ne eos nostra culpa in exitium præcipitasse videamur. Eorum verò, quæ excerni solent species considerantur, aut vt particulæ sunt affectarum partium, aut vt partes in ipsis contentæ, aut denique vt excrementa. Intestinorum aliquando membranulæ descendunt in dysenteria, súntque illis tunicis, quibus tenuia intestina conteguntur, carnosa magis. Hæ notæ erunt certę intus crassa intestina exulcerata esse. Ea quoq;, quæ in partibus continentur, exhibẽt certas notas. Nam Mitylenis adolescens secundum sedem vulnus accepit graue, & profundum: is primis tribus diebus neque cibum, neque potionem assumpsit: quarto verò die impositis antea remediis cibum sumpsit, ac bibit: vespere itẽ curatione adhibita vrinæ circiter quatuor heminas per vulnus edidit, cùm antea suppressa videretur. Tum verò idipsum onus pulcrè se deposuisse dixit, quod vehementer grauabat. Ergo

vulner

vulneratā vesicam esse cōstabat: quemadmodum cum stercus per vulnus redditur, plagam in testinis esse certum est: sic cum cibus redditur, ventriculo plaga inflicta est. Eorum verò, quæ excernuntur, aut magnitudo, aut locus, aut tempus, aut quantitas, qualitas, aut excernendi modus consideratur. Magnitudo quidem, vt si aluus magnam aliquam tunicam expresserit, qua supertegūtur intestina, carnosam, & latam, vlcera in plenioribus intestinis esse facilè coniicies. Si verò parua sit & tenuis, in tenuioribus. Locus autem ex partium positura, & earum conformatione intelligitur, vt ventriculus & ab inferioribus partibus purgatur & vomitu. Renes verò, & vesica per vrinam superflua exercernunt. Cerebrū multas vias habet, quibus quicquid expelli potest, facilè eiicit. Tempus quoque eorum, quæ excernuntur, maximè animaduertēdum. Etenim si simul atque æger tormētum in dysenteria senserit, protinus deiiciendi inueniatur cupiditas, inferius vitium esse ostendit: sin post aliquod tempus, superius: quanti-

tate maiora sunt ea, quæ excernuntur, si menstrua extra modum profundātur, si ex naribus magna sanguinis copia profluat: eadē ratio est vrinarū, vomituum, & eorum quæ vēter reddere solet. Qualitas verò aut in colore consistit alieno, odore, sapore, sono, aut calore, frigore, humiditate, ac siccitate. Etenim si aut sputa cruēta, aut vrinæ nigræ, aut ructus nidorosi, sudores malè olētes, aut aluus liquida reddat, tunc ea quę excernuntur qualitate aliena peccare dicimus. Sic & Hippocrates ea quæ excernuntur considerare nos maximè voluit, vnde primùm emanarint, quādo compressa sint, quantum expulerint: eorum item colores, calores, salsedinem, dulcedinem, tenuitatem, crassitiem, æqualiter, an inæqualiter, corpus, tempus, & tandem mutationes quales, ex qualibus habeant. Et alibi, Quæ sursum erūpunt, ac torquent, pinguia, sincera, spumosa, calida, mordacia, æruginosa, varia, ramentosa, fœculenta, cruenta, spiritus expertia, cruda, cocta, sicca, quæcunque circumfluunt, contemplanda sunt. Multa alia possem

Sexto de morb. vul. cō.8. par.9.

Trimo de hum. p.19.

in mediũ afferre, ſed nihil neceſſe eſt, in ſingulis diutius immorari. Poſitus quoq; partium, ſedem affectam oſtendunt, &c. cum dico poſitum, intelligi quoque velim, & conformationem partium, & eorum ſocietatem. Etenim durus in præcordiorum parte dextra tumor, non lienis, ſed iecinoris affecti nota eſt. Præterea verò ſi quid aliquando vomitu eiectũ eſt, id aut ex gula, aut ex ventriculo profluxiſſe neceſſe eſt. Quòd ſi tuſſiẽdo, aliquid prouenerit: aut ex gutture, aut ex aſpera arteria, aut ex faucibus, aut denique ex pulmone erumpet. Poſitus partium cognoſcitur, ſi naturam corporis nouerimus. Hinc illud Hippocratis, Natura corporis principium eſt in arte medica. Et libro de ſpiritu, Locus in cauſa eſt, vt morborum multæ reperiãtur differentiæ. De ſocietate inferius agemus. Inter hæc annumerantur etiam ea, quæ morbis propriè ſubſequi ſolent. Nam ore ventriculi affecto, faſtidium ægros vrget: ſi verò iecur ſit imbecillum, venter effundit quædam, quæ referũt aquã, in qua carnes nuper mactatæ lotæ ſint.

Lib. de loc. in homine.

Et in vrinis quædam ſubſident, quæ erui ſpeciem referunt, cum in eodem ſit excitata inflammatio. Huiuſcemodi vrinã excreuiſſe Hippocrates vidit Nicoſtrati vxorem. Idem quoque morbi horam, & tempus, & propria accidentia conſiderari oportere tradidit: & animaduertendum eſſe alibi teſtatur, quales in vno quoque morbo humores excitent affectiones. Neminem fugere arbitror multa morbis ſuperuenire, quæ ſi ab affectu ſeparari non poſſunt; propriè morbis ſubſequi dicentur: ſin minus, ne ſedem quidem affectam oſtendent. Quatuor autem modis aliquid ſuperuenire dicitur. Aut enim morbus ad morbum accedit, vt ad iecinoris inflammationem febris, vel ad morbum ſymptoma, vt ad febrem capitis dolor, vel ad ſymptoma morbus, vt ad ciborum cruditatem lienteria, aut ſymptoma ad ſymptoma: vt ad vigilias vehemens capitis dolor. Quin etiam ea, quæ in partibus naſcuntur ſedem affectam demonſtrant: vim enim, & naturam earum rerum, quarum ſunt proprietates, oſtẽdunt: quemadmodum

Quarto de morb. vul. cõ.2. par.2.

Sexto de morb. vul. cõ.8. p.19.

Secundo de humo. par. 26.

fungi

fungi oriuntur, si capite fracto meninx fuerit affecta: sic autem appellatur membrana quę cerebrum continet. Idem obseruauit Hippocrates lib. 3. de morb. vul. Ophthalmiæ humidæ, longæ, diuturnæ cum doloribus. Adnascentiæ palpebrarum, internæ & externæ visiones corrumpentes, quas ficus nominant: nascebantur & in aliis vlceribus multa, necnō in pudendis. Causæ etiam quæ morbos excitāt, sedem affectam ostendunt, quod ex Galeni libro de Constitutione artis medicæ satis patet. Vt autem & ad causam, & ad causæ principium perueniamus, nos summopere hortatur Hippocrates in præclara illa curatione famulæ Idumææ. Et alio in loco, Animaduertendas nobis causas censet, ob quas morbi nos occupāt. Pertinent etiam ad sedem affectam noscēdam quæcunq; antè præcesserunt, vnde Hippocrates, Interrogaui, respondebant ipsos frequenter repleri cibo, & potu. Et, Præterita dicito, præsentia cognoscito, futura prædicito. Has Hippocr. προφάσεις appellare solet, quarum ne quam omittat diligenter debet medic

Com. 3. par 48. & 49.

Secundo de morb. vul. sect. 2.

Sexto de morb. vul. cō. 3. p. 20. & 34.

Secundo de morb. vul. sect. 2.

Primo de morb. vul. cō. 2. p. 48.

Quarto de victus rat. part. 55. & 56.

medicus ex eiuſdem præceptis animaduertere. Quarum alias ea coniectura aſſequimur, quam arte niti antea dicebamus, aliæ verò abſq; vlla ratiocinatione cognoſcuntur. Corporis verò ſtatus, natura, ætas, conſuetudo, & poſtremò victus ratio potius indicāt cauſam morbi, & morbū, quàm ſedem affectam, de quibus cum ad cauſarum tractationem peruenerimus copiosè agemus. Color idem oſtendit: nam iecore affecto alius fit color, atque liene, quod morbi regij genera perſpicuè detegunt. Hoc & Hippocrates adnotauit, Morbi regij, inquit, qui ex iecore excitantur, colorem habent ſubalbidum, qui verò ex liene nigriorē. Et alibi, Coloris mutationē maximè obſeruandam eſſe tradit. Et quibus lien intumeſcit, ijs colores ferè deteriores fiūt. Et, Colores efflorefcunt. Huc accedunt & tumores de quibus diligentiſſimè ſcripſit & Galenus, & Hippocrates. Tumor in pube ortus veſicam affectam oſtēdit, in dextris præcordiis tumor iecur affectum indicat. Olitoris etiam vxoris tumor infra vmbilicū ſedem affectam demonſt

Secundo de morb. vul. sect. 1.

Primo de hum. p. 23.

Secundo de hum. p. 27.

Primo de hum. par. 1.

Quinto de morb. vul. cō 1. part. 1.

monſtrauit. Hippocrates verò ſic, Abſceſſus ſigna ſunt earum partium à quibus erumpunt. Partium etiam ſocietas, & conſenſio quam ſympathiam vocant, idem oſtendit, quam etiã non fugit Hippocratem. Animaduertendum (inquit) quid cognatum, & quid per ſe. Et alibi, Vnde fit vt teſtis ex tuſſi aſſurgens nos in conſenſione quæ eſt inter genituram, & vocem, & pectus, & mammas, in mentem reducat. De induſtria poſtremo loco integram de dolorum differẽtiis tractationem ſeruaui: tum quoniam magna eſt in iis cognoſcendis vtilitas, tum quoniam eorũ difficultas, vt dilucidè de illis ſcribatur, & nõ negligenter conſiderentur, maximè poſtulat. Ex doloris ſpecie quid ſit intus quod affligat, facile ſcire poſſe medicum Hippocrates quoq; tradidit, cùm ſcriptũ reliquit, Labores totius, & partis contemplandos. Et, In renem dolor grauis. Et paulò poſt, In Cranone antiqui dolores, frigidi, recentes autem calidi: cunctas eius ſpecies minimè eſt proſecutus, quòd iudicarit id ad eum maximè pertinere, qui totã artem

Sexto de morb. vul. cõ 2. par. 1.

Sexto de morb. vul. cõ. 8. p. 17.

Secundo de morb. vul. ſect. 1.

lib. de Ali.

Sexto de morb. vul. com. 1. p. 6.

Sexto de morb. vul. com. 1. p. 8.

meth

methodo tractare, non ad eum qui quædam tãtummodo indicare in animo habeat. Quàm verò difficile sit omnes eius species dinumerare, testis est Archigenes, & quicunque eum secuti sunt. Qui falsò arbitrati sunt eas recenseri nõ posse. Dolores verò omnes aut certis quibusdam partibus inhærent, aut sic in aliqua parte sunt, vt in ea fixi planè videãtur, aut ad interiores perueniunt partes. Iis, quos inhærere dicebamus, aut certa quædam sedes est, aut latè diffunduntur. Veniant primùm in medium illæ doloris species, quibus certa assignata est sedes. Earum verò prima esto, qua corpus stupet, quæ quamuis inter species doloris à Galeno nõ numeretur, eam tamen, quoniam nonnulli grauissimi authores posuerunt, præterire non potui. Hæc ab iis quæ refrigerare possunt excitatur, & non solum in neruis, verùm etiam in venis, arteriis, carnibus, membranis, tunicis, & cute consistit. Archigenes putabat hanc speciem doloris tantùm ad neruos pertinere, propterea quòd quod corpus sentiat, & moueatur id omne acceptum referre

referre debet neruis: in quem acriter inuehitur Galenus. Secunda species est, quæ à nonnullis pulsatiua appellatur: hæc propriè, & per se ad arterias pertinet, & euenire solet in inflammationibus, & erisypelatibus, abscessibus, & in partibus sensu præditis. Animaduertendum tamen, quòd in aliis partibus, si huiuscemodi dolor sequitur, id non fit per se, sed quòd aliis committantur. Nam id vsu venire solet quando à vicinis particulis arteriæ vehementius premuntur. Tertia species est, quę quasi mordere videtur, hæc intestinis sæpissimè euenire solet: excitatur autē ab humore, qui ea, quæ tangit planè erodit, & quem vrget hic dolor, eum tormina necessariò præhendunt. Quarta est, quæ pungere planè videtur, in membranis verò consistit, & in orbem torquetur, latéque diffunditur, atque huiuscemodi esse laterum dolores consueuerunt. Quinta est quæ stimulat: hæc quoque excitatur ab humore mordaci, qui partes, quæ vehementer sentiunt propè erodit. Sexta, est in qua subit quædam prurigo, hæc ad cutē tan-

tummodo pertinet, creatur autem ab acribus humoribus. Hāc doloris speciem aliquando præcedit ea, quæ exulcerat, aliquando verò subsequitur. Octaua verò est quæ exulcerare videtur. Hanc nimia mouet exercitatio, musculósque infestare consueuit, quibuscum carnes cōnumerantur. Oritur autem ab humoribus acribus. Tot verò sunt species doloris: quæ cum partibus inhærent, tum etiā certam aliquam sedem assignatam à nobis habere possunt. Sed antequam transeam ad alia dolorum genera, illud nullomodo prætereundum puto nonnullos inter species doloris illam cōnumerare, quæ omnibus modis exasperat: hæc carni euenire solet, quæ cùm manus illi admóuentur, arida sentitur. Concitat autē illam humor, qui exasperādi facultatem habet: sed hæc an germana sit doloris species, alij viderint. Nunc consequens est, vt de iis speciebus agamus, quæ latè diffunduntur. Primum locum occupat dolor, qui procedere solet, ac veluti extensus est. Hic proprius venarum, atque arteriarum est, quæ in longitudinem diffusæ

fusæ speciem chordarum referunt nulla crassitudine. Oriri verò solet vel ex repletione, vel ex siccitate. Accidit etiam partibus quæ per se mouentur, quæque completæ extēduntur, vnde dolor creatur ab humore plurimo intus incluso, aut spiritu flatuoso appellato, qui vesicam veluti vrina implet, ac inflat. Incitatur etiā dolor huiuscemodi ab Erisypelate, inflammatione, & similibus affectibus, in quibus partes ab humore intentæ à vicinis partibus comprimuntur, vnde dolor huiusmodi excitatur, deinceps distendens dolor ponendus est, qui proprius neruorum est, qui vtrinq; magnopere distenduntur veluti chordæ. Hunc concitat humiditas, vel ariditas quemadmodum & cōuulsionem. Hæc eadem videtur esse cum prima, sed nomine tantùm differre. Tertio, & quarto loco latus, & æqualis dictus, qui propriè membranas solent infestare, quorum corpus æquale est, ac latum. Quinto lacerans, vel diuellens dolor. Hic minimè finibus subesse solet, vt sensit Archigenes. Sexto grauis: hoc premi solet stomachus, &

 iecur.

iecur. Duplex autem est dolor iste: aut enim sensus grauitatis excitat, aut acerbitatis, quod in dolore renum sæpissimè solet euenire, quamuis non fiat vno, & eodem tempore: cum enim nascitur calculus, & idem expellitur, ægri doloribus premuntur acerbioribus. Reliquis verò temporibus aliquod, quod grauare videtur, sentitur. Solet etiam dolor iste ad pulmonem, & adenes transire, cùm inflammatio in illis partibus tumorem facit. Et vt omnia vnico verbo complectar, nulla pars est nostri corporis, quæ vim habeat sentiendi, quæ huiusmodi doloris genus possit effugere. Septimo dolor turgidus à iunioribus appellatur, qui à parte primùm affecta veluti à radice veniens, celeriter ad partes vicinas transit. Hunc dolorē sæpissime animaduertit Archigenes in Hemicrania vehementissima, & in Cephalea: etenim arteria nōnunquam affecta dolores huiuscemodi creat, quod idem affirmat Archigenes. Octauo profundus, qui solet esse membranarum, quibus ossa includūtur. Profundi autem appellantur, propterea

quòd

quòd in imo corpore ſenſum excitant, vt porrò ſpeciem oſſium dolentium prę-beant. Hi verò ſolent eſſe interdum ex frigore, interdum ex plenitudine, interdum ex exercitatione. Sequitur vt de doloribus, qui in partibus nonnullis planè fixi eſſe videntur, agamus. Hi quòd continui vno in loco maneant; adeò vt quædam palus fixa eſſe videatur; dicuntur fixi. Cruciare maxime ſolent eos, qui colico morbo laborant, & quos aures, & dentes molares malè habent. Hoc doloris genus excitare poteſt humor aut frigidus, aut ſpiritus flatuoſus. Craſſum inteſtinum (quéadmodum & ſequens dolor) ſæpiſſimè ſolet inuadere, cuius plures ſunt differentiæ, quæ ſumuntur, aut à multitudine rei ex qua dolor naſcitur, aut à motu, aut à facultate. Nam parua plurima, tenuis craſſa, permanens mota, multò minorem dolorem creare ſolet. Hoc expoſito genere doloris; de altero perquiramus, qui penetrans appellatur. Cuius tria ſtatuũtur genera, vnum eſt ſimpliciter dictus penetrans, cui opponitur inhærens, vel infixus. Alterum

est cum æger ita dolore vrgetur, vt terebello perforari videatur. Is humore frigido contrahitur, & ab intemperie frigida potest concitari, quem passus est aliquando Galenus ipse. Adiungitur & tertium, cùm calculus in renibus innatus est, vnde æger & terebello perforari, & dolores fixi videntur. Sed quo pacto dolores, qui ad renum morbos, & qui ad colon intestinum sequũtur distingui, & dignosci possint, adeò perspicuè tradidit Galenus, & ita diligẽter à Iunioribus obseruata sunt, vt nostra amplius oratione indigere non videantur. Magnitudo etiã doloris quam nonnulli vehemẽtiam appellant, morborum sedem ostendit: in parte enim iecoris carnosa inflãmatione concitatá grauis creatur dolor: in tunica verò, qua iecur contegitur, vel in arteriis, & venis, acutus. Doloris etiam acuti magnitudo diligentius quoque obseruãda est; propterea quòd ex eius magnitudine, & paruitate, causas, quæ morbum concitarunt, maiores, aut minores æstimamus. Eadem ratio renum affectorum est: nanque carnosa parte inflam-

mata dolor oritur grauis, cæteris verò partibus affectis, acutus. Voco autē alias partes tunicam, vētrem eorum interiorem; arterias, venas, & denique orsus meatuum vrinariorum. Ordo antea à nobis propositus maximè postulare videtur, vt quo pacto affectus ipse à nobis cognosci possit perpēdamus. Quam rem priusquam persequamur, illud protinus intelligi velim; easdem ferè notas quæ sedem affectam ostendunt, simul quoq; & affectum ipsum posse ostendere. Etenim actio læsa locum quidem indicat, differentia verò læsionis morbum ostendit. Sed quid? res hęc magis patebit, cum notas affectuum exquiremus. Fontes, ex quibus in cognitionē affectus facilè venire possimus, hi potissimum sunt: Actionis læsæ differentia, loci natura, eorum quæ excernuntur species, quę in morbis consequuntur, coloris in vniuerso corpore proprietas, eæ, quæ antè præcesserunt, causæ, quæ morbum excitarūt, quæ iuuant, & nocent, tumores, & curatio denique ipsa. Actionis læsæ differentia triplex est: aut enim partes actione pri-

uantur, aut eam prauam, aut paruam, & obſcuram habent: ex hiſce differentiis facilè nos affectum poſſumus cognoſcere. Fac enim ventriculi actionē prauam eſſe, id vel ex frigore, vel ex calore ſit, neceſſe eſt, & cùm dico de hiſce, intelligi quoque velim, ex ſiccitate, & humiditate, necnon ex compoſitis qualitatibus, vnde facilè in morbi cognitionem deueniemus. Loci etiā natura oſtendit affectum. Etenim quibuſdam tantummodo partibus affectum aſſignamus aliquem, quibuſdam verò aliis alium, vt calculus in renibus, & veſica plerunque innaſcitur. Lumbrici aluum tantummodo occupant: in corde fieri non poteſt abſceſſus: pulmo, & ligamenta non valde dolent: œdema tandem in iecinore non aſſurgit. Ex doloris quoque proprietate affectus cognoſcitur, vt ex pulſatiuo dolore appellato inflammationes innoteſcunt: & quamuis hæc doloris ſpecies ſolis inflammationibus non incidat, eſt tamen earum propria. Dolor etiam ille, in quo ægri terebello perforari videntur, proprius eſt morbi colici. Non percurrā

omnia

omnia dolorum genera, propterea quòd paulò antè omnia ſum diligētiſſimè proſequutus. Ex eorum quoque quæ excernuntur ſpecie affectus intelligi poteſt, vt ramenta, inteſtina exulcerata eſſe indicant: ſi in vrina ſabuloſa quædam ſunt, lapidem teſtantur: cucurbitę ſeminibus ſimilia excrementa, latorum vermium indicia ſunt. Multa autem in iis, quæ excernuntur, ſunt animaduertenda. Primùm qua via ea expellat natura. Deinde num illa concocta ſint, quæ quo pacto cognoſci poſſint, facilè diſces ex noſtro libello de morborum cōcoctione. Deinde num ea vniuerſum corpus, an potius partem aliquam nutriāt. Poſtremò ipſorum qualitatē, quantitatem, & colorem. Hæc quæ nos paucis complexi ſumus, pluribus in locis vulgò notis proſecutus eſt Galenus, ad quem lectorem reiicio. Ergo ad ea quæ reſtant properemus. Ea etiā quæ in morbis cōſequuntur, certam affectuum notam præbere ſolent, quæ duplicia ſunt: quædam enim ſunt παθογνωμικὰ, quædam verò συνεδρεύοντα. Horum quędam perpetuò cauſis inhærent, quæ-

dam verò minimè. Pathognomica adeò sunt nota, vt exemplis minimè indigere videantur, vt in torminibus dolores qui mordere videntur. Quę verò nõnunquã morbum consequuntur, sunt, vt in febri ardente, ægrũ mente non constare, ventrem morderi, reddere biliosa, & si qua alia sunt, quæ certè plurima consequuntur. Ea autem necessariò morbo consequuntur, quæ vni soli causæ consequuntur: quæ verò ad hoc vt oriantur, nonnulla alia concurrant oportet, hæc non necessariò succedunt. Hæc Hippocrati aliquando exciderunt: nõ enim de diuino, ac propè cœlesti viro dicere auderẽ, illum non animaduertisse, cùm illa scriptis mandauit: Quibus in alui profluuiis excrementa spumosa sunt, iis pituita ex capite defluit. Nanq; aliis etiam de causis spumosa excremẽta fieri possunt. Color etiam idem ostendit: iecore enim affecto alius fit color, atque liene laborante, vt dictum est: neque verò tantummodo totius corporis colorẽ, sed etiam vniuscuiusq; partis animaduerti velim. Iecore enim affecto, corpus totum non-

Septimo Apho. 30.

nunq

nunquam suum colorem nō amittit, lingua tantùm mutatur. Ea quoq; quæ antè præcesserunt vtilia sunt ad affectum cognoscendum, vt victus ratio, consuetudo, præterea ætas, anni tempus, regio, aër, & reliqua possunt nos in cognitionē affectus ducere: etenim coniectura earum rerum nixi, facilè morbum discernemus. Causę etiā ex quibus morbi pendent, affectus possunt ostendere. Nam non quæuis causa potest omnem excitare morbum, sed qualis causa antè præcesserit, talis ex ea morbus fieri necesse est. Sed quòd primo loco pars affecta cognoscatur, secundo affectus, tertio causa, hinc fortasse fit, vt minus causæ connumerandæ esse videantur inter notas, quæ affectum ostendunt. Verùm si ea demonstratione vti velimus, quæ circulo quodam res ipsas ostendit, quæque ab antiquis in cælum tollitur, magno nobis causæ esse possunt quoque ad morbum hoc pacto demonstrandum, adiumento. Ea quæ lædunt, & prosunt, affectū ostendunt, quéadmodum etiam sedem affectam. Tumor idem indicat. Etenim si in

præcordiis tumor dextra parte ſentiatur, inflammationem in iecore nonnunquam excitatam demonſtrat: ſin in ſiniſtra, in liene. Curatio denique adiungitur, quæ quidem ſua natura non indicat affectum, ſed veluti cumulus quidam ad idem comprobandum notis accedit cæteris. Ex euentu enim probat eum fuiſſe affectum quẽ antea multis ex ſignis pulcherrimè peritus collegit medicus. Hippocrates eam etiã poſuit, cum illud ſcriptum reliquit, Vbi plus cibi aſſumptum eſt, quàm natura ferre poteſt, morbum expectare debemus: id autem oſtendit curatio. Et alibi, Anicula apud Soſileum vteri non coxendicis doloribus vexari indicauit ipſa curatio: indito enim medicamento odorato, quod habebat vnguentum, & farinam, ſtatim malum diſcuſſum eſt. Atque hæc quidem de notis, quæ morborum ſedes oſtendunt, & affectum. Nunc ad alia eſſet tranſeundum, niſi illud me reuocaret, quod maximè in dignoſcẽdis morbis, & partibus affectis, vtile eſt. Quid illud eſt? aliquando certa quædam conſpici ſigna, quę & morbum,

Secundo Aphor. 17.

Quarto de morb. vul. cõ.3.p.43.

&

& ſedem affectã ſtatim ante oculos ponunt. Aliquando verò ita ſunt incerta omnia, atq; ambigua, vt neutrum diſcerni poſſit. Nonnunquam etiam ex eorum genere ſunt quæ raro admodum conſequi ſolent, quæ adeò incertum morbum reddunt, & ancipitem ſedem affectam, vt cognoſci nullo modo poſſit, niſi ſi aut alterum, aut tertium quandoq; ſignum expectetur, & obſeruetur: quam rem doctos quoſq; medicos in curationibus expertos eſſe plus quàm vellent, certò ſcio. Recentiora cõſultò omittam, vetera cõmemorabo. In Lariſſa Hippoſtenem peripneumonia laborare falsò arbitrabãtur medici, quod viderẽt febrem ortam eſſe, tuſſi ſicciori eum irritari, & ſpiritũ denſum eſſe. At non animaduerterunt, diu tuſſi nihil omnino eundem excernere, nullum ſtertorem habere, & denique febrem aliquando ex toto quieſcere. Quid dicemus de eo, qui cum perſpexiſſet Aſpaſii filium ventris magnam habere circuntentionem, liquida excernere, citò intumeſcere, putauit quippiam conuulſiuum habere? cùm tantũ vix in vno,

Quinto de morb. vul. cõ1.par.13.

Tertio pror rhet.par.7.

aut

aut altero hæc conuulsionem sequi animaduersum vnquam sit. Nonne etiam qui Calcidonium curauit, quàm in lubrica se versaretur liquidò ostēdit? Etenim cũ perspexisset intra quatuordecim dies illum non fuisse purgatum, suppurationem necessariò consequuturam non rectè existimauerat. Possem Maliensem, & alios quamplurimos commemorare, quos de industria ommitto, ne in re aperta, & haud difficili longior esse videar. Restat vt dicam⁹ quo pacto intelligi possit, vtrum locus primò afficiatur, an verò ex alia parte laborāte sequatur morbus. Iuniores dicunt, vtrum locus per se afficiatur, an per consensum: qua in re explicanda eò libentius versor, quòd à nullo ante me (quod ego nouerim) res hæc tractata sit, quæ non leuissimam vtilitatem iis, quibus hęc studia cordi sunt, sint allatura. Hæc etiam ab Hippocrate notata fuisse testantur præclara illa: Quod societate naturæ iunctum, quódque per se est, obseruãdum. Ad medicum enim hoc maximè pertinet distinguere, vt & reperire, & adhibere commodè possit medicamen

Quarto de morb. vul. cō.1. par.7.

Quinto de morb. vul. cō.1.p.25.

Sexto de morb. vul. cō.8.p.17.

camen

caméta quæ pro affectu sunt comparanda. Quatuor sunt hac in re explicanda verba subobscura: Idiopathia, Protopathia, Sympathia, Deuteropathia. Græca verò verba vsurpamus, quoniam nulla latina, quæ hisce respōdeant, inuenimus. Idiopathia est, cùm pars quædam propriè est affecta, & perpetuò aliquo in loco malū est, quòd à nulla alia parte proficiscitur, sed in qua semel cōsistit, in eam perpetuò incumbit. Protopathia significat partem primò affici: Sympathiæ verò maximè contraria est Idiopathia, quā per cōsensum vocamus. Deuteropathia secūdò affici partem significat, cùm alia prius esset affecta, qua cum & hęc ipsa laborat, cùm antea morbo minimè vexaretur: vt iecinore vehementer laborante stomachum, & caput, & nonnulla alia membra secūdò morbis tum longis tum acutis, obnoxia esse videmus. cùm verò morbus neque propriis signis colligi potest, neque diutius in parte affecta remanet, & aliis morbis superuenit, tunc partem neque per se, neque primò affici verè possumus affirmare. Qua in re illud

maxi

maximè obseruandum, quòd cum pars quæ hoc pacto afficitur, morbo vexatur, necesse est, vt maiore facto alterius partis malo, illius morbus vehementius increscat, & illo discusso, hic etiã quiescat. Aliis autem partibus affectis, morbus superuenire solet bipartitò, vel ob partiũ vicinitatẽ, vel propter eorundẽ societatẽ. Societas autẽ duplex est, aut generis, aut muneris: generis dicitur, vt neruus, qui habet societatẽ cum cæteris neruis: venarum est etiã quædam generis inter se familiaritas. Muneris verò, vt mammę cum partibus genitalibus cõmittuntur, qua de re plurimis Hippocratis, & Galeni authoritatibus admonemur. Quòd verò morbi aliis morbis superueniant, aut humor, aut vapor, in partes aliquas erumpens in causa est: vt suffusio est, & dolores capitis, qui excitantur vel ab humoribus, vel à vaporibus ad caput concurrentibus. Præterea verò & defectus materiæ quam ab aliis partibus elaboratam assumere altera consueuit, vt vox supprimitur spiritu illo retento, quę vocem & adiuuabat, & conformabat. Et

Secundo de morb. vul. sect. 1.

cùm

cùm prohibetur alicuius facultatis impetus, quæ propter affectũ alterius partis, à qua manabat, impetus ille ad alias partes descendit: quod minimè eueniebat, cùm natura rectè suo fugebatur munere: quæ res perspicua est in illius crurum resolutione, qui apud Gephyrã ex montano opere crura proiecta iactabat. Manus quoque dolent, cum laboramus, si superiores thoracis partes affectæ fuerint, quod euenisse Agasij puellæ scriptũ reliquit Hippocrates. Hæc vt probè intelligantur illud maximè obseruãdum, duas esse præcipuas facultates quæ totũ corpus regunt, & gubernant: quarum altera ad animũ pertinet, altera verò ad naturam: (Quæ autem ad vitam tuendam spectant, consultò hoc loco prætermitto,) Illarum altera aliarum partium malis non obruitur, nisi & ipsa per se afficiatur, altera verò sua aliquando non potest exequi munia, ipsa minimè affecta. Nam instrumenta, quæ connumerantur sub functionibus muneris naturæ, ab eáque reguntur, secum quasi habent connatam functionẽ muneris, vt lapis Ma-

Sexto de morb. vul. cõ.3.p.17.

Sexto de morb. vul. cõ.4.p.4.

gnetes vocatus, ſemper poteſt ferrũ attrahere. Sic huiuſcemodi inſtrumẽta facultatem habent propriam, vt opus poſſint aggredi ſuum. At verò inſtrumenta, quæ in operibus cuſtodiuntur, ab ea facultate, quæ ad animum pertinet, vim illam, quam habent, vt poſſint ſuis muneribus fungi, accipiunt veluti à quodam fonte, à quo perpetuò defluit. Principiò enim caput ſpiritum à corde recipit, à quo fiunt animales, & ab eodem in inferiora inſtrumẽta tranſmittitur facultas quædam, quæ ſenſum, & motum cæteris præbet. Quare his connata facultas non eſt, ſed ex aliis manat partibus: vnde fit, vt huiuſmodi partes ipſis haud quaquã affectis nihilominus opus ſuum excitare non poſſint, quod partibus, quæ ad naturã pertinent, euenire minimè ſolet: quotieſcunq; enim aggredi opus ſuum non poſſunt, actiones naturales ſemper primò, & per ſe afficiuntur. Hactenus hac de re ſcripſiſſe aliis fortaſſe ſat erit, mihi ſat eſſe non poteſt, qui non ſolùm quid ſit idiopathia, & ſympathia demonſtrare propoſui, verumetiam quo pacto qui ex

alia

alia parte laborante consequantur morbi, cognosci possunt, ostendere in animo habeo, vt qui medicinæ studiis tenetur, possit mea diligentia hęc omnia facilè, & reperire, & memorię mandare. Ea igitur quę ex alia parte laborāte, malè afficiuntur, nobis possunt facilè ostendere, quæ consequuntur, & antecedunt. Præterea magnitudo, & paruitas affectus: his accedunt causarum accessiones. Etenim si eis, quibus caligo quædam ante oculos obuersatur, antecesserit stomachi dolor, facilè discernemus stomachum primò affectum esse. Quòd si vomitus insequatur, & oculi non malè se habeant, ea res morbum planè deteget. Est quoque obseruanda duorum affectuum magnitudo, & paruitas. Simile enim veri est, ex magnitudine morbi facilè colligi posse partem per se, & primò affectam: ex paruitate verò, quæ ex alia parte laborante consequatur. Nam si vehemens est capitis dolor, morbū esse in capite facilè possumus affirmare: sin paruus, nō rectè fortasse illa morbo sedes assignabitur. Præterea delirio aliquando vexantur, qui in

febrem ardentem inciderunt, ſed non ſemper, ſed cùm cauſa illius per acceſſiones increſcit. Qua ex re apertè cognoſcitur delirium illud inter eos morbos nos connumerare non debere, qui primò & per ſe aliquam partē exercent: finita enim febre, delirium quoq; finem habere perſpicimus. Nunc(quemadmodum principiò propoſuimus)de morborum differentiis agendũ eſt,quæ ſumuntur aut ex materia ex qua morbus naſcitur,aut à motu,aut tēpore, aut ſede affecta. Materia verò erit aut humida, aut ſicca, calida, vel frigida, vel ex his compoſita: præterea tenuis,vel craſſa. Peripneumoniam,& Pleuritidem, in quibus tum pulmo, tum thoracis partes morbo infeſtantur,cùm nihil ab affectis excreatur partibus, ſiccas affectiones appellabant antiqui: ſic iecinoris,lienis, meſenterij, vel ventris mala, cùm aluus nihil reddit, aut ſicca, & dura excernit, ſicca vocauerunt:eodem modo ſiccas inflammationes, ſic cerebri morbos ſiccos nominabant. Morbus dicetur aut acutus, aut lõgus, ſi cùm quatenus mouetur obſerua

ſeruauerimus. Tempora quoque coctionis, & cruditatis conſiderare, ac diſtinguere oportet. Impeditur autem concoctio duobus modis: aut enim calor planè rem deſtituit, quam cõcoquere debebat, aut abundat: cùm abundat, humores adurũtur: cùm verò eaſdem deſtituit, propter eius imbecillitatẽ res cruda remanet. Locus autem eſt aut externus, aut internus, in medio ſitus, aut in parte ſuperiori, vel inferiori, dexter aut ſiniſter. Ad morborum mores tranſeamus, quos iuniores haud ineptè, aut bonis, aut malis moribus præditos vocãt. Mores morborum intelligimus, ex iis quæ morbum conſequuntur, quæ aut tuta ſunt, & minimè pernicioſa, aut grauia, & pericuoloſa. Morbi malis moribus præditi à Græcis κακοήθεις, qui periculum quidem oſtendunt, at ſpem ſalutis non adimunt. Quæ autem conſequuntur, triplicia ſunt: quędã enim vnà cum vrinis, alui deiectionibus, ſputis perſpiciũtur: quædam in affectibus corporis poſita ſunt, vt ſudores: quædam ad naturales, & animales appellatas actiones referũtur, vt vomitus,

& deliriũ. Symptomata autẽ quæ à morbo oriũtur, aut bonis, aut malis moribus prædita dici debent, quatenus ægritudini cõueniunt, & illius sunt propria. Causæ etiam idem declarare possunt: redditur morb⁹ perniciosus, si ex humore melancholico oriatur: tuta omnia erunt, si ex sanguine: sæpius verò nos terrebũt, nonnunquã etiam à periculo tutum hominem demonstrabunt ea symptomata, quæ ex reliquis duobus humorum generibus pendebunt. Morborum ortus (& cum dico ortus, intelligo quoq; tẽpus, in quo morbus inchoauit) subitò an pedetentim inuaserit, & ipsius denique forma consideranda. Locus affectus morbi morem demonstrat, in cuius cognitione perpendendus est diligenter illius partis vsus, & actio: ex horum enim animaduersione facilè possumus morem quoq; morbi cognoscere. Et quoniam non satis est cognoscere formam vniuscuiusq; morbi, nisi etiam magnitudinem eius nõuerimus, videtur de magnitudine eius dicendum. Non enim satis est scire morbum qui ægrũ fatigat, dysenteriam esse,

nisi

nisi etiam & febris, & doloris, & eorum, quæ cùm stercore excernuntur magnitudinem obseruemus. Magnus autem morbus tribus modis sumitur: aut enim relatione ad alium aliquẽ morbum dicitur, aut cùm maior est, quàm vires ęgrotantis possint sustinere: dicitur tertiò ex propria essentia, vt & hominẽ, & equum, & bouem in sua specie magnũ solemus appellare. Colligitur autem magnitudo morbi aut ex partis affectæ præstantia, aut ex affectus magnitudine intelligitur, aut denique ex eo quod malum sit cacoëthe. Symptomata autẽ magna dicuntur, si quatuor concurrant. Primùm quòd affectus magnus sit, deinde quòd sensus partium acerrimus, deinde quòd neruorum, & arteriarum genus sit imbecillum, & sanguis, qui continetur in venis prauus. Postremò quòd cerebrum, cor, iecur, stomachus, sint imbecilli: num verò ex iis tãtum? minimè: verùm etiam ex plurimis signis eiusdem generis simul coaceruatis, ex quibus nõ modò affectus species, & genus apertè cognoscetur, sed etiam magnitudo morbi intelligetur. Sic

Primo de morb. vul. cõ.3.p.19.

Hippocrates vt magnitudinē morbi qui Silenum occupauit, ante oculos poneret, ſcriptum reliquit inchoaſſe ex lumbis, capitis grauitate, & colli diſtentione. Et hæc de differentiis, more, & magnitudine morborum dicta ſufficiant. Mox de cauſis, quæ ſi à medico nō intelliguntur, fruſtra erit omne curationis conſilium ſuſceptum. Herophilus etiā ſummopere medicos hortabatur, vt ſumma diligētia cauſas conquirerent, & quales & quantę eſſent animaduerterent, & quo in loco maximè dominarentur, vt illis cognitis, ad curationem vniuſcuiuſq; morbi commodè tranſire poſſent. Cauſam ita definit Galenus: Cauſa eſt, quæ id efficit, cuius cauſa eſt. vel hoc pacto: Cauſa eſt qua accedente afficimur, & qua ſeparata remouetur affectus. Cauſarum quædam ſunt per ſe, quædā verò ex euentu. Cauſæ, quæ ex euentu aliquid præſtant, ab iis quæ per ſe dicuntur, ſic poſſumus diſcernere. Affectus, qui à cauſa excitatur, diligenter contemplandus eſt, vtrum ſimplex, & vnus ſit: præterea tempus quo ſuperuenit affectus. Etenim illud perſpi-

cuum

cuum eſt, ab vna cauſa vnum affectum excitari, niſi ſit alter per ſe, alter verò aliis conſequatur. Tempus quoque eſt conſiderandum: nam accedente cauſa calida per ſe ſtatim calefaciet: quod verò ex euentu aliquid efficit, vt conſequatur, aliquo indiget temporis ſpatio. Cauſæ ex euẽtu tripliciter ſumi poſſunt. Primùm quãdo eſt aliqua cauſa, quæ ita natura comparata eſt, vt ſedulò quidem ſuum poſſit exequi munus: quo tamen non fungitur, niſi medio aliquo interpoſito, vt Plethora, quæ quidem aptiſſima eſt ad morbum cõcitandum: ſed tamen niſi aliquo medio illum excitare non poteſt: vnde dicitur cauſa ex euentu. Secundò dicitur ex euentu illa cauſa, quæ primò, per ſéq; maximè ad ortum ipſius rei neceſſaria eſt: ſed tamen vtilis non videtur, vt locus: etenim ſine eo nihil gigni poteſt. Oportet enim corpus omne in loco contineri, nihil tamẽ ad alicuius rei generationem præſtare videtur. Tertiò dicitur cauſa ex euentu, cùm aliquid ꝙ effici neceſſe eſt, ab illa cauſa non excitatur, ex qua res ipſa pendere ſolet, ſed

à contraria, vt aqua frigida, quæ ſolet refrigerare, aliquando calefacit, harum cauſarum quędam dicuntur προκαταρτικαὶ quas antegreſſas nominabimus, quædã προηγούμεναι, hoc eſt antecedentes, quędam verò συνεκτικαὶ, id eſt continentes appellabimus. αἴτια προκατάρκτικα & προκατάρχοντα, quã antegreſſam appellauimus, illud maximè poſtulare videtur, vt & recẽs, & euidens ſit, vt cruditas, ciborum copia, balnea, intẽpeſtiuæ exercitationes, ira, mœror, bubo, dolores, & omnes deniq; cauſæ externæ. προηγούμενα verò ſic ab Athenęo dicta, id eſt antecedens intra corpus animantis continetur, veluti humores, crudi ſucci, plenitudo. Hæ à nonnullis abditæ ſunt appellatæ, & coniectura cognoſcuntur. συνεκτικῆς verò quã continentem appellauimus, accedẽte neceſſariò morbus inuadit, eadem decedente morbus continuò ſoluitur, veluti in febre ardente ambulatio ſub ſole, antegreſſa cauſa eſt, antecedens verò bilis, proxima, & continens putredo. Et ſi præciſa eſt in pulmone vena, cauſa antegreſſa eſt, immodica ciborũ, & potuum copia aſſumpta.

pta. Antecedens vaſorũ plenitudo,continens verò tenuitas tunicæ. Aliquando euenit,vt tranſitus ſpirituum,qui à capite tranſmittuntur ad partes inferiores, impediatur. Hinc neceſſariò excitatur ſtupor,quòd ſi remoueantur aliquando, quæ illis erant impedimento,quo minus partibus ſenſum præberẽt, morbus quoque cõntinuò tollitur. Poſſem ſexcenta alia in medium afferre, in quibus haud obſcura eſt cauſæ continentis cognitio, quam etſi ſciam veluti ſuperuacaneam à nonnullis reiici: quoniam tamen multa reperiuntur clariſſima apud Galenũ, & alios præclariſſimos viros teſtimonia, quæ hanc cauſam neceſſariò dari cõtendunt, idcirco eam etiã inter cauſas connumerare volui. Quis eſt autem qui nõ videat,non vnam tantummodo cauſam continentem in pulſibus dari, ſed etiam tres,facultas,inſtrumẽtum,& vſus? Et ſi quicquã harum detrahas, arteriarũ pulſus incolumis nullo modo eſſe poteſt. Ommitto pulcherrimũ illum locũ contra Iulianum, in quo etiã cauſam iſtam deſcribit.Prætereo etiam quædam in ſe-

cundo

à contraria, vt aqua frigida, quæ solet refrigerare, aliquando calefacit, harum causarum quędam dicuntur προκαταρτικαὶ quas antegressas nominabimus, quædā προηγουμέναι, hoc est antecedentes, quędam verò συνεκτικαὶ, id est continentes appellabimus. αἴτια προκατάρκτικα ἢ προκατάρχοντα, quā antegressam appellauimus, illud maximè postulare videtur, vt & recēs, & euidens sit, vt cruditas, ciborum copia, balnea, intēpestiuæ exercitationes, ira, mœror, bubo, dolores, & omnes deniq; causæ externæ. προηγούμενα verò sic ab Atheneo dicta, id est antecedens intra corpus animantis continetur, veluti humores, crudi succi, plenitudo. Hæ à nonnullis abditæ sunt appellatæ, & coniectura cognoscuntur. συνεκτικῆς verò quā continentem appellauimus, accedēte necessariò morbus inuadit, eadem decedente morbus continuò soluitur, veluti in febre ardente ambulatio sub sole, antegressa causa est, antecedens verò bilis, proxima, & continens putredo. Et si præcisa est in pulmone vena, causa antegressa est, immodica ciborū, & potuum copia assum-

pta.

pta. Antecedens vaforũ plenitudo, continens verò tenuitas tunicæ. Aliquando euenit, vt tranſitus ſpirituum, qui à capite tranſmittuntur ad partes inferiores, impediatur. Hinc neceſſariò excitatur ſtupor, quòd ſi remoueantur aliquando, quæ illis erant impedimento, quo minus partibus ſenſum præberẽt, morbus quoque continuò tollitur. Poſſem ſexcenta alia in medium afferre, in quibus haud obſcura eſt cauſæ continentis cognitio, quam etſi ſciam veluti ſuperuacaneam à nonnullis reiici: quoniam tamen multa reperiuntur clariſſima apud Galenũ, & alios præclariſſimos viros teſtimonia, quæ hanc cauſam neceſſariò dari cõtendunt, idcirco eam etiã inter cauſas connumerare volui. Quis eſt autem qui nõ videat, non vnam tantummodo cauſam continentem in pulſibus dari, ſed etiam tres, facultas, inſtrumẽtum, & vſus? Et ſi quicquã harum detrahas, arteriarũ pulſus incolumis nullo modo eſſe poteſt. Ommitto pulcherrimũ illum locũ contra Iulianum, in quo etiã cauſam iſtam deſcribit. Prætereo etiam quædam in ſe-

cundo

cundo de humana natura cõmētario. Quid dicam de Stephano Atheniensi summo & medico, & Philosopho, qui à doctissimo viro nuper nobis est egregiè restitutus? is nónne inter cæteras causas continentem etiam enumerauit? Plura possem in medium afferre, quæ hãc eandem possent sentētiam comprobare, nisi certò scirem ea vulgo nota esse. Illud tamen minimè silentio inuoluere decreui, quod à doctissimis viris est præclarè animaduersum, quòd in iis tantummodo morbis detur causa continens, in quibus aliquid additum esse, & adiunctum dicitur, non in iis in quibus nonnihil detrahitur. Hinc illud Hippocratis in libro de spiritu: Medicina omnis in appositione, & detractione cõsistit. Intemperies qualitatis solius oritur abundantia, aliæ ex materia excitantur superuacua, in compositione partium sextus digitus aliquãdo connumeratur, in obstructione perspicuum est, quòd materia superat: qui verò in diminutione consistunt, causam continentē non habent, quòd nunquam sic eueniat, vt aliquo accedente morbus

sequat

ſequatur, eodem decedente malum diſcutiatur. Cauſæ verò cùm adſunt, aut aliquid efficiunt, aut non: cum nihil efficiunt, quamuis ſint confirmatæ, vt Plethora, ad eam partem artis medicæ pertinent, quæ præſeruatiua appellatur. Sin aliquid efficiunt, medicus non ſolùm ad curationem ſuum debet dirigere conſilium, verùm etiã ad prẹſeruationẽ. Quare mixtum medici conſilium his duobus dicitur. Nam quod effecturæ erant cauſæ illæ, id iis labefactatis facillimè tollitur, qua in re præcipua eſt præſeruatio. Morbum verò qui inſtat, & ſubſiſtit, medicus debet curatione adhibita diſcutere. Huic mixto ex curatione, & præſeruatione proprium nomen non eſt inditum. Hinc fit, vt de huiuſcemodi re medici quamuis doctiſſimi aliquando digladientur. Hi curationem appellari debere contendentes, illi verò præſeruationẽ affirmantes. Cauſa verò quæ aliquid efficit (omitto de induſtria ineptas quaſdã hac de re medicorum nõnullorum lites) aut quaſi pertranſiens minimè cõfirmatum in particula relinquit affectum, aut diutius

diutius ibi commorans ea deinde decedente morbus ſtatim ſoluitur, aut ea ablata altè iam morbus graſſans difficilè admodum depelli poteſt. In Pheris mulier diu capite vehementer laborauit. Nihil medicina proficiebat, quòd cauſa, quę dolorem concitabat, maneret: cùm verò menſtruis profuſis eadem reiiceretur, mulier leuabatur: morbus enim nondum firmus erat redditus. Cauſę verò, quæ in corpore noſtro reperiuntur, morbũ demonſtrant, externæ verò cauſę ad ea, quę prius rectè inuenta ſunt, veluti cumulus quidam accedunt, quo rei demonſtratæ fides firmior, & certior habeatur. Externæ cauſæ ſunt ſex res non naturales à iunioribus medicis vocatæ, qui infinitum hoc nomẽn finxerunt, vt res, quæ in corpore humano minimè cõſpiciuntur, notarent, & diſcernerẽt, non quòd & ipſæ naturales nõ ſint. Harũ primus aër eſt, de quo pluribus in locis cùm Hippocrates, tùm verò Galenus optimè diſſeruit. Locos nihil eſt quòd ſubſcribam: notos enim omnibus eſſe arbitror eos, in quibus multa de aëre, & locis memoriæ

Quinto de morb. vul. cõ. 1. par. 11.

moriæ mandauit. Secundus, somnus & vigilia, quæ & si interiores corporis partes non occupent, necessariæ tamen appellantur corporis humani affectiones. Cùm his cōgruunt illa Hippocratis, Labores, otia, somni, vigiliæ sunt animaduertendæ. Et idem, Labores, cibi, potus, somnus, res venereæ, omnia mediocria. Tertium locum obtinēt perturbationes animi, vt sunt gaudium, mœstitia, dolor, & reliqua huiusmodi. Sic Hippocrates, idq; non semel, Cura, & attentissima cogitatio est animi veluti deambulatio. Et paulò antè, Iracundia, vt in capite, corde, & pulmone calor, & humor contrahantur in causa est, lætitia verò & hilaritas euocat, & educit. Idem, Curandū aliquādo vt ægri ira incendantur, vt calor amissus recuperetur, & succi in vniuerso corpore digerātur, quod etiam in lætitia, metu, cæterísque id genus obseruandum est. Quartum occupauit motus, & quies, quarū alter à veteribus vitæ humanæ comes appellatus est. Quintū repletio, & inanitio: Quos enim morbos repletio excitat, euacuatione sanantur,

Sexto de morb. vul. cō. 8. p. 14.

Sexto de morb. vul. cō 6. par. 3.

Sexto de morb. vul. cō. 5. p. 11.

Sexto de morb. vul. com. 5. p. 9.

Secundo de morb. vul. sect. 4.

Secundo aphor. 22.

&

& quicunque nimia euacuatione inuadunt, repletione finiuntur. His adiungitur cibus,& potus,de quibus agit Hippocrates in libris qui de victus ratione inscribuntur. Sub his studia, quæ vulgò exercitia vocantur,comprehenduntur. Illa verò in singulis externarũ causarum generibus obseruanda, primùm vt diligenter perpendamus,qua maximè vi,ac facultate morbos excitare soleant:deinde vt consideremus vniuscuiusque corporis affectus. Nanque hoc perpetuum est,quod in iis,qui cõsentiunt,affectibus, parata, ac prompta est læsio : contrarij verò, ac inter se pugnantes quantum viribus, ac magnitudine contrarietas potest sustinere, tãtùm resistunt, ac deuinci non patiuntur.Hæc ego exilius persequutus sum, quæ Galenus fusissimè pertractauit : cupio enim studiis iuuenum potius obsequi,quàm calumnianti lectori morem gerere.Nunc tempus est,vt de causis internis disputemus. Internæ verò causæ sunt tres, aut aliquod quatuor humorum,aut imbecillitas partis,aut vicinia partis affectæ.Quatuot humores si

bene se habent, conseruant corpus, sin minus, illud ægrotet, necesse est. Nihil est, quòd hoc loco nõnulli expectent, vt de omnibus causis, quæ possunt reddere humores deprauatos disseramus: hoc enim pertinet ad eum, qui totam artem tractare sibi proposuerit, nõ ad illum qui loca tantummodo & vestigia, quibus ad caput ægritudinis peruenire possumus monstrare, & notare in animum sibi induxerit. Imbecillitas verò partium quadripartitò oritur, vel ob vasorum inanitionem, vel sanguinis eruptionem, vomitu, deiectionibus, sudoribus, longiori inedia, vigiliis, vel denique ob dolorem, qui ab Hippocrate labor appellari solet, vel ob virium irritationem, vt sunt morsus quidam ventris, & intestinorum, vel ob intemperiem partis alicuius aut cùm materia, aut absq; materia. Vicinia partis affectæ (de qua modò dicendum est) inter illa duo numerantur. Etenim si magnus est morbus, solet ille eiusdem ordinis, & vicinię partes malè habere. Nanq; ore stomachi laborante, cor quoq; vehementer affligitur, in iecoris magna inflã-

matione singultus insequitur. Vtero laborante spiritus retinetur, & neruorum distentio sequitur. Quoniam verò non satis est de causis ipsis disseruisse, nisi etiã quo pacto cognoscantur, tradiderimus, hanc partem intactam non relinquam, sed summatim ponam. Cognoscuntur autem causæ, ex iuuantibus & nocentibus, ex causis efficientibus, ex iis, quæ consequuntur, ex excretis, & curatione denique ipsa. Nemo est, qui nesciat, ea, quæ prosunt, aut nocent, necessaria esse ad cognitionem causarum. Etenim eorum, quæ nocent cognitio, simul & causarum habet notitiam: immò verò nocẽtium cognitio, causarum est comprehensio: Quæ quoniam superius cuiusmodi essent, exemplis satis demonstraui, hîc amplius de his scribendum esse non putaui. Efficientes causæ idem demonstrant, vt si antè præcesserint aliqua, quæ talem possent humorem gignere. Hæc autem sunt ætas, anni tempora, regio, victus ratio, mali succi consueta generatio, humor minimè excretus, postremò præterita purgatio. Si enim adolescens

lescens ægrotat, sanguis vt plurimum morbum excitabit. Et si ver fuerit, eundem dolorem afferre verisimile erit. Si regio calida sit, calidiores excitat affectus. Ciborum verò, & potionum hæc quidem hunc humorem, illa verò alterum gignere possunt. Ex meracis potionibus frequenter assumptis morbi ex sanguine oriuntur. Itaque apud Hippocraté facilè cognoscitur Sileni morbus: eum enim ex nimio vini potu ægrotasse testatur. Et adolescétulum, qui in mendaciũm foro decumbebat, facilè ex ætate morbo acuto laboraturum verisimile erat. Perpendendum præterea, num ex eorũ numero sint, qui facilè malum succum generent: cognosces id, si ægrum interrogaueris, soleátne aut scabie, aut lepra, aut pruritu crebrò vexari. Item an erisypelas, aut herpes, aut deniq; vllus, quod ex malo succo nascatur, morbus eum inuaserit. Considerandũ deinceps, num aliqua excretio retenta sit. Etenim Alcippus, cùm hęmorrhoides sanguinẽ funderent, curatus, grauissimis morbis correptus est. Postremò illud nullõ mo-

Primo de morb. vul. cõ.3. p.19.

Tertio de morb. vul. cõ.2. par.5.

Quarto de morb. vul. cõ.5. p.32.

do prætereundum, num æger quotannis medicamento vti solitus sit. Etenim si medicamentis purgationes fieri solitæ, sint vere, aut autumno, illis intermissis homines grauissimis morbis vrgentur. Multi etiã ab exercitationibus conquieuerunt, quibus nonnunquam se credere erant soliti, alij frictionem, aut balnea, quibus quotannis vti solebant, vitarunt: quidam verò post balneum vino dulci sumpto, vomitum amarunt, ad quẽ cùm non amplius confugissent, non contemnendas excitarunt ægritudines. Ex iis verò quæ cõsequuntur, in causarum notitiam peruenimus. Rubræ enim pustulæ, atq; rotundæ, paruæq; ex bile oriuntur, quales vidit Hippocrates in Sileno die octauo eius ægritudinis. Latæ verò, & quæ pruritum non excitant, quales Simonem occuparunt, ex frigidiore humore nascuntur. Et si carnes gustanti salsæ videntur, humoris redundantiam indicãt. Et lingua eundem colorem obtinet cum iis, quæ in ægro superant, humoribus. Ea quoque, quæ excernuntur, causam indicant, in quibus & quantitas,

Primo de morb. vul. cõ. 3. p. 19.
Sexto de morb. vul. cõ. 2. p. 30.
Sexto de morb. vul cõ 5. p. 17.
Sexto de morb. vul. cõ. 5. p. 16.

via,

via, motus, & quæ, cum iis admiſcentur animaduertenda, vt paulò antè demonſtrauimus, dum de hac eadem re verba faciebamus. Curatio denique veluti teſtis accedit rectæ cognitionis cauſarum. Et hæc dicta ſufficiant de iis notis, quæ cauſas demonſtrant. Nunc de differentiis cauſarum agamus. Differentia verò in re ſignificante oſtendit nobis ſimilem differentiã in re, quæ indicatur. Etenim ſi cauſæ morbos excitantes magnæ fuerint, morbus quoque magnus ſit, neceſſe eſt. Sin paruæ, paruus. Et ſi benignæ, benignus morbus naſcetur. Idem poſſem facilè oſtendere de iis, quæ cauſas oſtendunt, quæ paulò antè à nobis fuerunt commemorata. Eadem eſt enim horum ratio atque illorum. Atque de cauſis, de illarum notis, & de differentiis ſatis dictum videtur. Nunc de morborũ euentu, quoniam ita ordo ipſe poſtulat, præcipiendum videtur. Neque verò quenquàm latere arbitror, quàm difficile ſit, futura præſagire. In præſenſionibus optimi quique medici maximè offenderunt. Et Deos etiam ipſos de futuris conſul-

tate memoriæ prodidit Homerus. Tota autem prognosticorum ratio breuiter omnino tradi potest. Quoties enim morbi vis cum ęgrotantis viribus confertur, facilè de morborum euentu dicere possumus. Etenim si morbus onere nocet, ægrum verò imbecillitas occupauit, interitus periculum ostenditur. Qua de re sic Hippocrates, Perpendendum est, an æger possit ea victus ratione se sustinere vsque ad statum morbi. Morbus autem aut cognoscitur ex loco affecto, aut ex affectu. Vires verò triplices sunt, aut animi, aut vitæ, aut naturæ, quarum vnicuique proprium munus est assignatum. Verum tamen illud est, animi imbecillitates periculum magnũ non solere continere: aut enim diutius nõ permanent; aut symptomatũ ratione consequuntur. Cæteræ corporis vires si eæ fuerint, vt vsque ad vigorem possint resistere, sine dubio æger conualescet. Si verò franguntur, ægrum deficere necesse est. Illud efficiet naturæ robur: hoc verò magna morbi vis. Naturæ robur cognoscetur, aut ex causis, aut ex iuuantibus & nocentib

Primo Aphor. 9.

tentibus, aut ex actione læsa, aut ex iis, quæ excernuntur, non solùm ex parte affecta, verùm etiam ex toto corpore, aut ex corporis qualitatibus. Reconditæ enim aliquãdo partes corporis frigent, exteriores verò vruntur. Robur verò morbi ex essentia morbi cognoscetur, & ex symptomatibus. Sed quoniam est altera præsensionum ratio, in qua eò quò peruenire volumus semitæ tritæ reperiuntur: quæ & si paulò erunt longiores, tamen quoniam minimè ancipites, atq; arduæ sunt, eas omnino sequi decreuimus, tùm quoniã à Galeno primùm munitæ, tùm quoniam & ab aliis post ipsum fuerunt semper comprobatæ. Hac in re tradenda meum officium me cumulatè præstitisse arbitrabor, si viam magis & rationem indicabo, quàm si singula verba Galeni subscripsero. Ergo cũ de morborum euentu nobis differẽdum sit, perscrutãdum maximè erit, vtrum æger ex illo morbo periturus sit, an potius conualiturus. Præterea verò modũ, & tempus mortis, & salutis pronunciandum. Hæc autem tria cognoscemus, si crises

morborũ animaduerterimus. Sed neque crises perspicere possumus, nisi morbi statũ cognoscamus, quod rei firmamentum & summa est. Vnde longè mea quidem sentẽtia errare videntur illi, qui de pręsensionibus scribere aggrediũtur, neglecta illa via Galeni, quam semper eruditissimus quisque secutus est. Et quoniã de status cognitione nobis agendum est, id à me expectari arbitror, vt de principij, & incremẽti cognitione agam.

Secundo de morb. vul. sect. 1. Quæ etiam tradidit Hippocrates, cùm inquit, Morbi status ex incrementis cognoscitur. Incrementa verò ex circuitibus, ex quibus iudicia quoque indicata habemus. Et cùm dico principiũ, omissis aliis ipsius significationibus, ea velim, vt intelligatur totius morbi pars, quæ coctionis indiciis definitur: quod quatuor potissimum notis percipitur. Prima est ipsa morbi species, de qua sic Hippocrates, Morbi constitutionem contemplator, habita quoq; ratione eorum, quæ statim apparent. *Secundo de hum. p. 7.* Febres enim ardentes, pleuritis, & reconditarum partium inflammationes, breuia admodum habent

princ

principia. Morbus comitialis, renum dolores, & coxendicum longiora. Circuituum incrementa secundum locum occupant. Quod & Hippocrates animaduertit, Considerandæ accessiones, & ex iis quæ maiores. Illas autẽ cognoscemus, si animaduertemus, an increscant, vel potius inclinent morbi: an altera altera breuior, an longior, grauior, vel leuior sit accessio. Tertium tẽpus anni. Perspicere oportet morbũ, & vnamquamque temporis constitutionem, dicebat Hippocrates. Et idem alibi, Anni tempus, in quo citius, aut tardius, & tempus, in quo excitatus morbus est, pluuiũ fuerit, an squalidum, calidum, an frigidum, vento vacante, an spirante. Morbi enim æstate infestantes breuius, hyeme verò longius principium habẽt. His adiunguntur ea, quæ consequuntur, quæ pòst apparentia vocant: hæc Hippocrates τὰ ἐπιφαινόμενα appellauit. Constitutionem contemplator, habita ratione eorum, quæ statim apparent. Quicquid tandem excernitur, vrinæ qualésnam sint, qualis corporis collapsio, coloris

Sexto de morb. vul. cõ.8.p.19.

Tertio de morb. vul. cõ.3.p.88

Sexto de morb. vul. cõ.8.p.19.

Libro 1. de humor.p.2.

mutatio, spiritus imminutio. Quæ excernuntur, si concocta sunt, principia morborum circunscribunt: coctiones enim semper finiti principij manifesta sunt signa, & euentus secundos, non aduersos indicant. Quod pulchrè obseruatum, & notatum etiã est ab Hippocrate in suis sententiis. Et secundo de morbis vulgaribus. Incremẽtum verò morbi ex eiusdem accessionibus deprehendi potest, quod & scriptum reliquit Hippocrates his verbis, Incremẽta verò ex ipsis morborum circuitibus, ex quibus iudicationes etiam ipsæ cognoscuntur, atque ex accessionum, quę in circuitibus fiunt, inter se collatione si citius accedant, aut non: si diutius durent, aut non: si magis affligant, aut non. Hæc tria si in vno & eodẽ ęgroto reperiemus, continuò morbi incrementum prædicere poterimus, cuius finis, principiũ est iudicij. De quo inferius disputabimus. Statũ verò quatuor etiam sunt quę indicant. Primæ, accessioni deferendæ sunt, quę si anticipet, aut diutius duret, aut vehementior, & malis moribus prædita sit, morbi statum ostend

Primo Aphor. 12. Sectio. 1.

ostendet. Deinde ponēda est morbi species: Hanc autem cognoscemus, si ea, quæ propriè morbum consequuntur, & eius essentiam, & definitionem constituunt, perpēderimus, vt in altero Atheniensi vomitus, & deiectio, intestinorum tormina, manifestè morbus cholera appellatus demonstratur. Tertiò loco symptomata numerantur, quæ si multa, diuturna, grauiora, & malis moribus prædita excitentur, morbi statum ostendunt. Sin his contraria consequentur, declinationem potius demonstrabunt. Idem postremo loco comprobat morbi remissio, & declinatio, in qua accessionis tempus, aut breue, aut certè vix vllum est. Et ipsa accessio lenior, & symptomata, siquę non recesserint, nullo in metu sunt. De signis remissionis agēdum non arbitror, tum propterea quòd nullum iudicium fit in remissione: tùm quoniam ex contrariis signis status facilè colligi poteſt. Hactenus egimus de principio, incremento, & statu morborum: nūc tempus est, vt ad iudicia transeamus. Iudicia aut ægrotantes ad salutem perducunt,

Quinto de morb. vul. co. 1. p. 9.

aut

aut mortem afferunt: quę saluti sunt, bona dicuntur: quę iugulant, mala. In bonis vel malis iudiciis abscessus erumpunt, aut κατ᾽ ἔκροιν, aut κατ᾽ ἀπόδοσιν. κατ᾽ ἔκροιν fiūt, cùm ea, quæ excernuntur, emittuntur aut per deiectiones, vrinam, sudorē, aut per sanguinis ex naribus profluuiū, hæmorrhoidas, & si qua alia sūt. κατ᾽ ἀπόδοσιν verò fiunt, cùm abscessus, aut superiores aut inferiores corporis partes occupāt. Bonum autem iudicium est, quod saluti subitò prospicit ægrorū, quod fit aliqua excretione aut abscessu. Perfectum illud est, quod nullus metus sequitur, & omnia ægris salutaria sunt. Primùm enim optima illa iudicia habentur, in quibus potiùs excernuntur humores, quàm in quibus abscessus subsequuntur: deinde in quibus alienus humor abundans euocatur: deinceps in quibus idem emittitur κατ᾽ ἴξιν: postremò quæ facilius ægri substinent, & quæ cùm cōcoctione fiunt, & in diebus iudicatoriis appellatis secuta sint. Hæc omnia concurrere debent in absoluto naturæ iudicio, in quo siquid horum desideretur, minimè perfectum,

aut

aut integrum appellabitur. Cætera autẽ aut perfectè à morbo non liberant, aut paulatim morbum diſcutiunt: quæ ſi ad ſalutem contendant, morbus depellitur, aut excretione, aut abſceſſu, aut planè ſine iudicio, in quo nihil omnino excernitur. Iudicia verò quæ iugulant, quatuor connumerantur. Primum è regione, primo iam dicto reſpondet, in quo ſubita morte æger corripitur, aut in iudicio, aut ſine iudicio: ſi in iudicio, aut excretione, aut abſceſſu. Secundum quidem necem non affert, ſed æger in eo peſſimus eſt. Tertium verò, cùm paulatim mutatio morbi fit in maraſmum, à quo tandem æger conſumitur: quod aut cum iudicio imperfecto ſolet euenire, aut ſine iudicio, in quo mortem ſubeſſe denuntiatur. Quartum eſt ſubita quædam rerum commutatio: in quo cùm neque aliquid excernatur, neque vllus ſubſequatur abſceſſus, exitium ægro cõparatur. Iudiciũ verò, quod tutiſſimum eſt, aut præſens eſt, aut futurum. Signa, quæ futurum iudicium denunciant, aut præſens oſtendunt, ſunt octo. Primum

eſt

eſt cõcoctió. Secundũ eſt, quòd in aliquo die fiat, in quo de ægris iudicetur. Tertium, quòd in aliquo die denuntietur, & indicetur. Quartũ morbi ſpecies. Quintum morbi mos. Sextum quòd, quicquid excernitur, morbi formæ conueniat. In febre enim ardente, aut ſanguis è naribus profluet, aut poſt vehemẽtem rigorem ſudor ſubſequetur, & calidum eundem per totum corpus habebis, aut vomitus erit, aut venter perturbabitur. Futuri ſtatus pręſentio ſeptimum eſt. Octauum verò virium robur. Futuri verò iudicij notæ erunt, morbi natura, qui aut ex amara bile, vel atra, vel pituita, aut ſanguine natus eſt. Anni tempeſtates: cum enim morbus inchoauit, aut æſtas erat, aut hyems, aut ver, aut autumnus. Ægrotantis ætas: quæ ſi calidior ſit, celeriter cõcoctionis ſigna expectanda ſunt: ſin frigidior, tardius. Temperamentum corporis, de quo idem æſtimandum eſt, quod de ætate diſſeruimus. Regio, victus ratio, acceſſionum circuitus, concoctiones, quę etſi magnæ ſint, & in diebus, quę indicare ſolent, fiant, futuri iudicij certę
notæ

notæ ſunt. Futuri ſtatus præſentio, & quæ mox conſequuntur. Poſtremò virium robur: vires autem aut integrę, aut mediocres, aut imbecillæ erunt. Si integræ, & morbum calidiores humores excitarunt, excretionem futuram oſtendũt: ſin frigidi, aut abſceſſus cõſequẽtur, aut concoctio. Si vires mediocres ſunt & calidiores humores, ſępe excretiones, rarò concoctionem, aliquando abſceſſus expectandi ſunt. Sin frigidi humores, ſæpe concoctiones, rarò excretiones, aliquando abſceſſus futuros pronunciandum. Sin imbecilles vires fuerint, & calidi humores, abſceſſus erumpent: ſin frigidiores, aut concoctioni natura ſtudebit, aut mors euidens erit. Quoniam verò aut iudicium moderatũ eſt, aut cùm naturæ & morbi inter ſe pugnantiũ conflictatione, aut certè morbi quædam ſolutio, hæc quoque ſuis indiciis cognoſcenda. Primum erit morbi ſpecies, quæ ea, quæ ipſum propriè conſequuntur, oſtendet. Secundum magnitudo morbi, quæ ex ſymptomatum magnitudine cognoſcetur. Tertium mos morbi. Quartum

tum temperamentum. Quintum ætas, regio, victus ratio, de quibus plura suo loco diximus. Huc accedit motus, qui ex tempore partium accessionis cōprehenditur, futuri status præsentio, vires. Quoniam verò satis ostendimus, quo pacto indicia tum præsentia, tum verò futura cognoscere debeamus, nunc consequi videtur, vt de modo mortis, aut salutis quærendum nobis sit. Modum autem cognoscemus, si quale futurum sit iudicium obseruauerimus. Quale verò futurum sit iudiciū, rectissimis rationibus assequemur, si oculos nunquam à morbi specie dimouerimus: si locum affectum, & indicia ea, quæ aut vomitum, aut sudorem, aut excretionem, aut profluuium sanguinis non longè abesse demonstrant, obseruauerimus. Ex morbi specie, quo pacto morbus excernatur, cognoscemus. Etenim febris ardens ex sanguinis per nares eruptione finitur, rigore, sudore, vt auctor Coacarū prænotionū pulcherrimè scriptum reliquit: & multis in locis Hippocrates. Sedes etiā affecta indicationis modum ante oculos

ponit

ponit. Etenim si iecoris pars caua inflammatione laboret, aut infima aluus excernet, aut sudores orientur, vomitus nonnunquam prodibunt: sin gibbæ aut sanguis fluet ex naribus, vel sudores subsequentur, aut vrina copiosè descendet. Signa verò, quæ solent vnumquodq; iudicium indicare breuiter prosequemur. Profluuium sanguinis narium demonstrant imagines, quæ ante oculos obuersantur, oculi illacrimantes, rubri, præcordiorum sine dolore contentio, & retractio, spirandi difficultas, capitis dolores graues, pulsantes, extendentes, narium pruritus, rubor circa faciem, quæ habet Hippocrates suo libro de præsensionibus. Illud non ignorandum, quòd aliquando erumpit per nares sanguis in iudiciis cùm capitis tantummodo grauitate, vt in Methonis morbo, quem febris vehemens inuasit, perspicimus, & in quotidianis curationib⁹ experimur. Vomitum verò, cordis morsus, vertigines, inferioris labri quasi quædam agitatio, saliua tenuis, nausea. Hæc quoque ex Hippocrate sumpta sunt loco citato, &

Primo de morb. vul. cō. 3. p. 2.

H secundo

ſecundo de victus ratione in morbis acutis. Vomitus etiam inſequuntur abſque hiſce omnibus ſignis, vt in mulieris, quæ in lictore lecto ſe cõtinebat, hiſtoria meminit Hippocrates. Sudorem verò prorupturum inde maximè colligi poteſt, quòd venter contrahatur, vrina minimè feratur, quòd exteriores corporis partes rubicundiores & calidiores ſentiatur, quòd vapor quidam calidus profundatur, cùm antea eſſet incluſus, quòd pulſus vndas modò accedentes, modò recedentes imitari videantur: quòd denique æger ſudare ſit aſſuetus, vt Timochatus: nonnunquam ſudores morbos finiunt nullis ex dictis indiciis inſequentibus, vt in Cleonactide notat Hippocrates: Et in Melida, in cuius ægritudine & menſes pauci prodierunt, & pauca venter reddidit: nonnunquam verò cum vrinarum maxima copia, vt in Pericle in Abderis ſcriptum reliquit, & in Anaxione in Abderis, nonnunquam etiam cùm ſanguinis ex naribus profuſione, quod & in virgine in Abderis legitur apud eundem. Ventre verò omnino

Primo de morb. vul. cõ.3.p.39.

Quinto de morb. vul. cõ.2.p.34.

Primo de morb. vul. cõ.p.3.23.

Primo de morb. vul, cõ.3.p.31.

Tertio de morb. vul. cõ.3.p.77.

Tertio de morb. vul, cõ.3.p.79.

Tertio de morb vul. cõ.3.p.78.

perturb

perturbari debere, signa sunt, si vomitus comprimantur, si sanguis è naribus feratur, si sudores nō subsequantur. Aluus verò profluit aliquando, & illis deficientibus & insequentibus: præsertim cū perfectè non iudicet, quēadmodum in Herophilo in Abderis idem diligens admonuit Magister: & in Clazomenio. Abscessuum verò notæ sunt, quod neq; morbus soluitur, neq; vrina procedit multa, neque subsidet, sed tenuis est, & cruda. Propria verò abscessus post aures illico erumpētis inditia sunt, spirandi difficultas, quæ quidē hominē occupet, deinde desinet, quā grauitas capitis, ac dolor subsequatur; grauis somnus, ac surditas. Vt autē abscessus liberet, tria hæc cōcurrant necesse est ex sententia Hippocratis. Principio vt fiant cùm morbus maximè feruet, deinde, vt febris desinat, postremò vt æger illos possit sustinere. Hæc omnia inditia & plura etiam connumerauit Hippocrates in eodē Clazomenio, quem non audisse scribit dolore capitis, & colli conflictatum fuisse, præcordia sursum cōtracta habuisse, aluum adstrictam, vri-

Tertio de morb. vul. cō. 3. p. 80.

Primo de morb. vul. cō. 3. p. 27.

Quarto de morb. vul. cō. 4. p. 14.

nas perpetuò tenues processisse. Quòd si morbusdiutius durabit, neque vllum ex his signis paulò antè expositis subsequatur, & in interioribus partibus, aut grauitas, aut tensio sentiatur, vel inflammatio, aut dolor oriatur, abscessum in inferioribus partibus expectato. Illud iterũ repetendum est, quòd vel secundorum, vel aduersorum euentuum signa aliquãdo adeò sunt obscura, atque obtenebrata, vt ad salutẽ ne, an ad pernitiem æger perducatur, penitus perspici non possit. Quæ res efficit, vt etiam præstantissimi medici de morborum euentu iam mutire non audeant, ne in plebeculæ voculas incidant. Quæ si hominem superstitem esse viderit, cui medicus omnia signa ad pernitiem esse dixerit, eum contemnit, deridet, extrudit ex ædibus. Quæ cùm non satis sciat, qualis sit ars hæc, cõtinuò temere clamat, Deum tantummodo futura scire, medicos omnes stultos. Cæterùm accersere se quidem, ait, medicos, non quo de salute aut morte ægri pronuntient, sed quo, quid opus facto sit, imperent: nam illud quidem parui-

pend

pendit:hoc medici officium eſſe arbitratur. Quid ego plebeculæ reſpondeam habeo: ſed ad omnia reſpōdendum non eſt. Pleni verò ſunt Hippocratis omnes libri earũ rerum, quibus hæc facilè poſſem diluere: ad illos ego eos reiicio, qui & illa intelligere, & de illis optimè poſſunt iudicare. Cæteros nihil curo: illud tantùm ſubiiciam. Hoc malum ad ſalutem conuerſum eſt, quòd ego pernicioſum eſſe prædixeram: quid ergo? Ego in prognoſticis ratione ducor, nō euentis. falli aliquando turpe nō eſt: ſemper decipi id notam habet:nunquam enim aberrare diuini hominis,& celeſtis eſt:rarò decipi humanũ eſt.Præter ſpem aliquid euenit,ignoſcendum eſt:ſiquidem rationem ſequutus ſum, cui ſoli inſiſtere debet medicus. Sin eam cōtempſerim, aliquo præcipitē me dādum cenſeo. Nulla etiam cum ratione medicinæ præcepta perpetua ſunt.Ars ipſa coniecturalis eſt: in qua quædam impedita, multa obſcura,omnia ferè lubrica reperiuntur. Pluribus non agam, ne cætera breuiter tradidiſſe videar: quoniam non repererim

aliquid, in quo mea exultare posset oratio. Igitur ad illud, quod reliquum est, transeamus. Quoniam verò nõ satis est scire, vtrum æger moriturus sit, an non, nisi etiam diem & horam nouerimus, & pronunciauerimus: quo pacto illud facere possimus, deinceps dicendum est. Cognoscemus verò ægrum, vel ad mortem, vel ad sanitatem peruenturum ex collatione roboris morbi, & naturæ inter se. Robur naturę, vel imbecillitatẽ ex naturæ propriis functionibus, ex bono, vel malo temperamẽto earum partium, ex quibus vires oriuntur, cognoscemus, vt cordis, iecoris, cerebri, & testium. Pulsus quoque maximè vires demonstrant, qui diligentissimè semper fuerunt obser uati, ab iis, qui huius artis fuerunt, & inuẽtores & authores. Morbi verò robur, vel infirmitas vel ex specie morbi cognoscetur, vel ex eius magnitudine, vel ex ipsius morbi motu, & denique concoctionibus. Hora verò mortis pronuntiari potest, si accessiones obseruauerimus: nanque si tempora accessionum perpenderimus, & nouerimus, & quę vel noctis,

vel

vel diei accessio grauior futura sit,& quę sit eiusdem accessionis hora, facilè reperiemus, qua potissimum hora vires vel effundentur, vel sufficient, & quo temporis momento mors sit denuncianda. Atque hæc de morborum euentu. Nunc quibus ex rebus curandi ratio ducenda sit, aperiendum est. Has iuniores indicationes vocant trito iam,& vsitato vocabulo, quòd nos vsurpare statuimus, vt tota hæc tractatio melius intelligatur. Indicationes tametsi propriæ Dogmaticorum medicorum sint, communes tamen esse videntur etiā Empiricis, quemadmodū in nostra Empirica demonstrauimus. Indicatio à Græcis ἔνδειξις appellatur, quę quemadmodum à demonstratione, fine & scopo differat, nunc ostendemus. Indicatio à demonstratione differt, quòd demonstratio perspicua, ac certa quæsitæ rei patefactio est. Indicatio verò est quædam quasi rudis & obscura rei significatio. Finis verò ab indicatione plurimum distat, adeò vt neminem fore putem, qui id nō nouerit. Finis enim est, cuius causa omnia administrā-

tur : & tunc verè finis dicitur, cum artifex ipſum attigerit: Scopus verò eſt quidem finis, ſed nondum ab artifice aſſecutus, ſed conſtitutus tamen, & qui in eius adhuc hæret mente, & illũ ſpectans, videt quò omnia rectè faciendi conſilia referenda ſint. Quam differentiam cum nonnulli minus animaduertiſſent, arbitrati ſunt alterum pro altero vſurpari poſſe: quòd etſi aliquando verum ſit, non tamen perpetuum eſt. Diximus de ſcopo & fine, nũc de ſcopo & indicatione tractandum. Scopum pro indicatione ſæpiſſimè ſumitur à Galeno: ſed eſt tamẽ quædam diſſimilitudo, qua alterum ab altero perſpicuè ſecernitur. Scopi ea eſt natura, vt facilè poſſit indicare, indicatio verò ſcopum ſubſequitur, & quaſi ei ſuperuenit, & ex illo oritur, & ab illo tanquam à fonte emanare videtur, & τὴν ἀκολουθίαν λογικὴν vocare ſolitus eſt aliquando Galenus: vtilis eſt autem indicationum cognitio, quoniam præbet nobis facultatem inueniendi remedia, quibus id aſſequi poſſimus, quod ab indicatione oſtẽditur. Indicatio ſic deſcribitur

à Gal

à Galeno:Indicatio est veluti quędam significatio eius, quod post illam cõsequitur: vel hoc pacto: Indicatio est veluti antecedentis alicuius cùm ratione eius quod consequitur obscura quædam demonstratio, quæ quid faciēdum sit, optimè ostendit. Indicationum quędam sunt generales, quædam verò singulares. Generales finem ostendunt, quem tantopere medici consequi student, nec tamen vnquam attingunt: singulares verò materias inueniunt, hoc est auxilia, quibus morbos possint depellere. Auxiliū autē est, quod summa vtilitate ægrotantibus adhibetur, constans qualitate, quantitate, ordine, & occasione. Pręterea indicationū quædam sunt simplices, quædam compositæ: simplex indicatio vnum semper indicat, ídque simplex, composita verò, compositum. Et indicationū quædam conseruari, & tueri, vt vires: quædam verò tolli, & sanari postulant, vt morbus, à quo prima sumitur curatrix indicatio. Morbi genus, remedij genus indicat, species verò speciem, magnitudo verò quantitatem demonstrat. Indi-

catio generalis ſumitur à morbo, quę prímò quidem, vt tollatur, indicat, deinde ſuę affectionis indicat auxilia, quam etiã imperiti nouerunt. Reliquæ verò indicationes à cauſis ſumuntur, quæ non generales proponunt indicationes, ſed curationem præſcribunt, quas ſoli medici nouerunt, vulgus planè ignorat, qui medicum eo conſilio adducit, non ſolùm vt morbum propulſet, ſed vt rectè atq; ordine ægritudinem depellat. Hoc autem præſtare nemo poteſt, niſi q cauſas morborũ planè nouerit: Quarum quemadmodum non vnum eſt genus (aliæ enim ſunt antegreſſæ, aliæ antecedentes, aliæ continentes) ita & nõ omnes vno & eodem modo indicant. Antegreſſæ enim cauſæ conſeruationem poſtulant: Antecedentes verò in morbis iam factis euerſionem: In iis quæ nondum morbum fecerunt, medici opus προφυλακτικὸν poſtulant. Indicationum quædam ſunt cõtrà indicantes, quæ ἀντιδείξις vocantur, quædam verò ἀναδείξις. Ea quæ ſimul indicãt, ſunt vt vires, natura, ætas, anni tempora, regio, conſuetudo, & ſi qua alia ſunt.

H Contrà

Contrà indicans eſt, quod vtile quidem oſtendit, cæterùm id fieri, quod affectus maximè poſtulat, nō finit. Hactenus demōſtrauimus, quid ſit finis, quid ſcopus, quid indicatio: nunc quod reliquũ eſt, ea quæ indicāt, enumeremus. Ea ſunt morbus, cauſa, conſuetudo, ætas, regio, anni tēpora, contrarietas, vires, quæ tripartitò enumerantur, aut animi, aut vitæ, aut naturæ. Hæc vtilia ſunt nō ſolùm ad demonſtrandum quídnam faciendum ſit, ſed etiam ad cibos ægris proponendos. Tempora verò morborũ, de quibus fortaſſe aliqua poſſet exiſtere dubitatio, nihil indicare apertè multis in locis oſtendit Galenus. Verùm non illa tantummodo indicant, ſed ſunt alia quædam, quæ ipſæ indicare videntur, quæ ſi diligenter obſeruauerimus in curādis morbis, nunquam ferè errare poterimus. Hæc ſimilem poſtulant animaduerſionē, vel actu vel poteſtate. Primũ veniat in medium pars affecta, quæ vel ſimilium partium eſt, vel diſſimilium: ſi ex partibus ſimilibus conſtat, calefaciendi, refrigerandi, ſiccandi, humectandíque rationē oſtendit:

dit: ſin diſſimilium, tùm locũ, per quem materia eſt euocanda, tùm verò excernendi rationem demonſtrat. Huc accedit, & vſus medicamentorum, quę à parte affecta humorem poſſint extrahere: & ipſe pluris minoríſque modus vtendi. Deinde eſſentia, à qua quidam nullam indicationem ſumi poſſe affirmarũt: verùm falſi ſunt, quemadmodum multis in locis Galenus demonſtrat: indicat autẽ medicamentorum immutationem. Tertio loco temperamẽtum partis enumerandum eſt, quod ſpiritibus, partibus ſolidis, & carnoſis conſtat, quarum ſingulæ aut ſecundum qualitatem, aut ſecundum quantitatem conſiderantur. Qualitas eſt optimum calidi, frigidi, humidi, & ſicci temperamẽtum, ſolidarum partium quantitas eadem manet, caro ſupercreſcit. Præterea verò corporis temperamentum duplex eſt: aut enim nobiſcum ſimul natum eſt, & ingenitum, quod originale à quibuſdã vocatur, aut ex victus ratione, medicamentis, locorum mutatione nobis comparauimus, quod aduentitium vocatur. Indicatio ſumit

ſumitur ab eo,quod præſens eſt: corpus
enim humidius minùs ſiccans medica-
mentũ poſtulat: hoc denique non ſolùm
particulæ menſurã præſcribit calefacien
di,refrigerãdi, ſed etiam aliquid horum
coniunctim cùm alio faciendi. Tempe-
ramentũ verò partium omnium, vt ſub-
tilius conſideretur,monuit & Hippocra
tes cùm dixit,Pilos,colores cutis,venas,
neruos,muſculos, carnes,oſſa, medullã,
cerebrum, à ſanguine viſcera, ventrem,
bilem, alios humores articulos diligẽter
perpendendos. Nunc de ſitu partium &
ſocietate (idem enim ſignificare ſcriptũ
reliquit Galenus)dicendùm eſt,quę mo-
dum vtendi medicamentis oſtendit, &
quo pacto ſolidarum partium intempe-
ries curanda ſit,& humorum vitium ex-
cernendum,vel contemperandum,quẽ-
admodũ res ipſa poſtulabit. Etenim qui
in exterioribus partibus corporis intem
perie laborant,iis medicamenta,quæ in-
temperies requirit, imponemus: quibus
autem reconditas magis partes intem-
peries oppreſſerit,in iis longũ reſpicien-
dum ſpaciũ eſt,quod pertranſire debent
medic

Quarto de morb. vul. cõ.4.p.19.

medicamenta.Iam verò & viam,qua hu mores sunt inducendi demonstrat. Etenim nisi illud cõpertum haberemus, cauo iecinoris subiici ventriculum, & ieiunum: tùm ieiuno tenue intestinũ succedere: id verò colon excipere, ac colon, quod appellant rectum, vtique inuenire non potuissemus, iecur,& per aluum, & per vomitum excernere solere superflua. Cæterùm aptior multo prior est euacuatio, tanquam vsu iam callentibus intestinis, iecoris superflua tolerarẽ. Idem ostendit materiæ impetus, & qua maximè parte euacuanda sit. Hæc vna & eadẽ videtur esse animaduersio, atque ea quæ à figura sumitur. Meatus vel canales ostendunt viam, qua humor expelli debet: ventriculus vomitu,intestina deiectione, exinaniuntur. Hinc illud apud antiquos notatum, & diligenter obseruatum, in affectibus gulæ, non statim esse medicamenta deuoranda, quemadmodum in affectibus vẽtriculi. Hæc igitur indicatio, vtendi modũ præscribit. Præstantia actionum, quam nobilitatem, & ignobilitatem vocãt iuniores,

res, indicat, illi primùm parti medicamenta adhibenda esse, quæ cæteris præstantior est. Et maxima cura partiũ præstantium, quemadmodum ventriculus est, vel iecur, vt robori consulamus, admonere videtur. Actionis species demõstrat, quatenus cuiusq; partis robur tueri, & conseruari debeat. Illam sequitur sensus: etenim quæ pars maximè acuto sensu prædita est, vt malo citra dolorem subueniamus, eniti debemus. Quæ verò sensum habet hebetiorem, asperiora illa remedia ferre poterit. Postremò vicinia, & partium veluti coniunctio, quam cum situ nonnulli meritò coniunxerũt. Propinquitas verò locorum præsertim præstantiũ, nos admonere videntur vt dum alteri prodesse conemur, alteri ne noceamus: vt si vnguento perungere iecur velimus, ne ventriculum offendamus, cauendum. Coniunctio autem indicat animaduersionem, ne dum partem affectam remediis iuuare tentemus, parti alteri, qua cum consortium habeat, aliquod afferamus detrimẽtum. Hactenus egimus de iis omnibus, quæ curationem

antec

antecedere videbantur. Ea autem erant cognitio præſentium, præteritorum, & futurorum præſenſio. Præſentium cognitio nihil aliud eſt, quàm affectuũ inuentio, præteritorum notitia, cauſarum inueſtigatio, quę affectum demonſtrant. Illa autem cognoſcũtur, cauſis efficientibus intellectis, vt ſuo loco demonſtrauimus. Hæc neceſſariò primò poſuimus, quo facilius intelligatur, medicus abſq; illorũ perceptione nullam medicamentorum vtilitatẽ ſentire, nec efficaciora ex arte poſſe explorare. Quî enim ſcire poterit medicus, qua ratione ægro ſuccurrendum ſit, morbi, & ſedis affectæ & cauſarum cognitione neglecta? Dabit ille efficax medicamẽtum, id aut ægrum liberabit, aut certè non nocebit. Si leuabit, quæro, quî ſcire id poterit, cùm nullum eius generis remediorũ experimentum antea habuerit? num Deus, aut diuinum aliquod numen ei iureiurando id futurum affirmauerit? Sin non nouerit, accuſandus quidem non erit, quòd id, quod vnuſquiſq; efficere debet medic⁹, pręſtiterit: ne quenquam medicamentis

offend

offendat. Aut vt iuuet (quod à præstanti medico maximè requiritur) quòd eorũ notitiam superuacuam esse contendit, sine qua nemo mortalium repeiire potest, cur hoc potius quàm illo vtatur medicamento, efficere nullo modo poterit. Si verò tam Diis hominibúsque inuisus sit, vt (quod crudele est) ægrum strangulet, nihil mediusfidius causæ est, cur recuset, meritas statim tergo pœnas pendere. Sed hæc missa aliquando faciamus: & ad curationis rationem potius, quæ vltimum locũ obtinet, transeamus. Morbus maximè opponitur sanitati. Sanitas autem, quæ per essentiam est, aut spectat ad intemperiem, aut ad formationem partium organicarum, aut ad magnitudinem, aut ad numerum, aut ad situm, aut ad vnitatem. Eodem modo de morbo dicere possemus. Horum (& si nõ omnium) curandi rationem, & legem breuiter, vt consueuimus, tradere debemus. Principiò ordiemur à morbo, qui ab intemperie oriri videtur. Intemperies autem multiplex est, aut enim simplex est, aut cõposita: hæc aũt cùm mate-

riæ, aut ſine materiæ concurſu. Ab ea primũ incipiamus, quæ ſimplex eſt, & ſine materia. Author nobis eſt Ariſtoteles, quemadmodum ſubſtantia à ſibi ſimili gignitur, ita quoque & euentum gigni. Etenim calor à calore, humiditas ab humiditate, ſiccitas à ſiccitate gignitur. Idẽ de compoſitis dicendum eſt. Et quoniam non ſumus neſcij, nõnunquam euenire, vt cauſa calida refrigeret, frigida verò calefaciat: idcirco hoc in loco maximè adnotãdum videtur, omnem cauſam ex euentu, ad cauſam per ſe eſſe reducendam. Quæ autem ſint cauſæ ex euentu, paulò antè, cũ de cauſis diſſeruimus, demonſtrauimus. Reducitur autem cauſa ex euentu ad cauſam per ſe, cùm cauſa, quæ per ſe dicitur, ita natura comparata eſt, vt refrigeret, ex euentu verò calefaciat, vt eſt aqua frigida: eámq; iudicamus cauſam calidam, propterea quòd calefacit. Simplicem intemperiem cauſæ ſimplices immutant, quæ quatuor ſunt, calida, frigida, humida, & ſicca. Ergo ſi calida eſt intemperies, cauſæ calidæ anteceſſerint, neceſſe eſt. Quæ tot à medicis

enumer

enumerantur, motus, putredo, obſtructio, vicinia caloris, alimentum calidum. Frigidæ, verò propinquitas frigidorũ ciborum & potuum quantitas, & qualitas, ſtipatio & rarefactio: his accedit ociũ & quies. Siccę verò, curę, vigilię immodicę, aër ſiccus, aquę nitri, ſulphuris, aluminis, bituminis, aut aliquo alio modo medicamentis affecte, quæ aut potui dantur, aut exterioribus corporis partibus imponũtur. In hac verò intẽperie duo cõcurrant neceſſe eſt: primũ vt corpus rarefactum vehementius reſoluatur: deinde vt minus nutriatur. Humidæ verò cauſæ ſunt ciborum humidorum copia, immodicæ potiones, viuendi ratio delicatior, animi ſecuritas, balneorum ex aquis dulcibus vſus frequẽs, præſertim poſt aſſumptum cibum, vita otioſa, temperamentum corporis humidius, humectandi facultatem habentia medicamenta. Compoſitæ intẽperies ex ſimplicibus facilè cognoſcũtur, quas omnes via illa, & ratione inuenire poterimus, quæ à nobis diligenter tradita eſt, cùm quo pacto cauſæ eſſent cognoſcendæ præcipiebamus. Intempe-

rierum, siue simplicium, siue compositarum facilis est curatio, si illud aureum Hippocratis non exciderit, cõtrariorum contraria remedia esse. Quòd tamen à nõnullis acerrimè oppugnatum est, quorum rationes, quoniam leues, atque infirmæ sunt, ommittamus. Nos hanc crebrò habeamus in ore sentẽtiam veterum auctoritate comprobatam, à Galeno pulcherrimè explanatam firmissimũ totius curandi rationis fundamentum. Ego hoc tantùm: cætera silentio inuoluã, ne pluribus verbis dilucida atque aperta persequi velle videar. His succedit intemperies appellata cùm materia, quæ aut in loco genita est, in quo morbum facit, aut aliunde fluit. Aliunde verò materies fluere potest, aut à toto corpore, aut ab aliqua eius parte: id autem contingit aut propter vias latas, & canales, per quos transire debet talis materia, aut propter situm, in quo multæ materiæ fieri potest coitio. Præterea verò materies, aut paulatim fluit, aut subitò tota simul concurrit, aut tracta est. Trahitur autẽ aut dolore, aut calore, aut facultate expultrice

valida,

valida,quę quoniam sui copia illam malè habebat, extrudit: aut quoniã corrupta, illam vexabat,aut vtraque ratione:quod & Hippocrates scriptum reliquit, Loca alterius loci humores noxios assumunt, aut ob dolorem, aut ob grauitatem, aut ob aliud quippiam. Tot igitur modis aliunde cõfluere materiæ impetus potest. Quæ aut in vnam tantummodo corporis particulam erumpit,aut in plures,aut totum occupat corpus. Ergo nobis proponitur affectus præter naturã, qui quoniam curari debet, per contraria medicamenta adhibita, curationem exequimur. Contraria enim curantur contrariis. Qui affectus aut simplex est,aut multiplex: Simplicem appello affectum, in quo vnius tantummodo generis morbus reperitur: Multiplicẽ verò, in quo multi ac varij. Iam verò siue simplex sit affectus,siue multiplex,ad illius curationem omnibus rebus instructus venire debet medicus, qui aut victus ratione prodesse tentat,aut medicamentis. Victus ratio constat ex sex rebus non naturalibus appellatis,cibis,& potionib⁹, motu,& quie-

Sexto de morb. vul. cõ.3.p.41.

te,somno & vigilia, excretis, & retentis, aëre, animi passionibus. In cibis & potionibus aut assumendis, aut proponendis duo in primis animaduertenda sunt: alterum cibi ipsius, & potionis natura, alterum verò vires ægrotantis. Cùm enim nihil aliud sit, quod nutrimentum postulet, quàm illud quod idem concoquat, & digerat: idcirco ad vires maximè respiciendum est. In ratione autẽ victus præscribẽda, illud in primis medico perpendendum est, vtrum æger cibo sit subueniendus nécne. Deindè an quodlibet cibi genus sit proponendum, vbi de ciborũ potestate cõmodè poterit disserere. Tertiò an semel tantùm in die dandum sit alimentum, an verò sæpius. Quarto in loco de quantitate dicendum est, quam facile consequetur, si ad indicationes respiciat. Quinto occasio demonstranda est, qua omissa, non est aliquando locus cibo. Sexto vtendi ordinem debet subiicere: & quid primò, quid secundò capere debeat æger, illis ostendere, quorum hæc cura est. Postremò ad parandi modum transire poterit. Inuenta victus ratione

tione,qua debet curari intemperies cum materia, animaduertẽdus ſcopus,ac primum medici cõſilium. Conſilium autem ipſius eſſe debet, vt materiam extrahat. Verùm ſtatim tritum iam ac vulgatum præceptum occurrit, vt antequam materiam morbum faciẽtem detrahamus, vniuerſo corpori proſpiciamus. Principiò enim vniuerſalia, deinde ſingularia ſunt adhibẽda. Purgato ex arte toto corpore,cõſiderandum eſt,an materia morbum excitet, aut excitarit, aut ſit ipſum excitatura. Si factura ſit morbum,& nõdum fecerit,ſatis ſupérq; erit,prohibere, ne noua producatur materia, quod ad eam partẽ medicæ artis ſpectare, nemo dubitat, quam προφυλακτικὴν appellãt.Hoc autẽ præſtare facilè poterit medicus,cauſas reiiciendo, quæ morbum afferebant, de quibus iam pridem diſputauimus. Si excitauit, & excitat morbum, aut materia adhuc fluit,aut non: ſi non amplius fluit, locum tantummodo, in quo materiæ coitio facta eſt,reſpicere debemus, ad quem quo pacto curationis omne cõſilium dirigere oportebit, paulò pòſt di-

cemus. Si fluit, primò prohibere debem⁹ ne noua gignatur materia, quod ad conseruationem pertinet. Hoc autem faciemus, si causas morbos afferentes labefactauerimus. Deinceps ne quæ iam genita est, ad locum affectum concurrat, curandum. Concurrere autem potest, aut ab exterioribus corporis partibus, aut ab iis, quæ superposita sunt. Quæ à superioribus partibus confluit materia ad locum, aut propter latitudinẽ meatuum, aut propter copiam materiæ in inferiores partes transmittitur. Copia verò materiei aut à facultate expultrice validiori excernitur, aut propterea quòd partem maximè grauat, aut propterea quòd corrupta vehementer eam lædit: quemadmodum antea admonuimus. Sed vel hoc, vel illo modo fiat, medicus debet quantùm potest eniti, vt si materia vehementius profluat, aut ad contraria reuellatur, aut extrahatur. Reuellemus verò aut ad eam partem, quę cùm altera innectitur, aut ad eam, quæ materiam transmittit. Verùm hac in re illud maximè animaduertendum est, vt aut in eum, in
quo

quo prius ſita erat, redeat locum, aut vt alium mutet. Quòd ſi locus, in quo prius erat materia collocata, nobilior ſit, nullo modo reuellendum eſt. De reuulſione Hippocrates multis in locis: Materia, quæ facilè detrahitur, reuellenda. Et alibi, Reuulſio ex ſuperioribus partibus ad inferiora, ex inferioribus ad ſuperiora. Repellent autem adſtringentia medicamenta, quibus nõnullis in morbis tandiu vti debemus, quãdiu cognouerimus, aliquid craſſius ſupereſſe. Etenim cùm ea medicamenta tenuiorem humoris partem ſubtrahant, & craſſiorem diſſipare non poſſint, neceſſe eſt ad digerentia aliquando tranſire, vt ea, quæ reliqua eſt, faciliùs extrahatur materia. Deriuabimus verò, ſi in propinquo loco ſuccedat: quod & conſtituit Hippocrates: Deriuandum inquit. Et in libro de humoribus, deriuatio in caput in latera, quò maximè materia vergit. Attrahemus aut frictionibus, aut iis quæ dolorem excitant. Materiã extrahemus aut obſcurè, ſi partes quaſdam deligabimus, & illis frictionem adhibebimus, aut apertè. Apertè &

Sexto de morb. vul. cõ.2.p.8.

Primo de hum.13.

Sexto de morb. vul. com.2.p.7.

Primo de hum. p.13.

ex arte materiam euocabimus, si ad tria potissimum respexerimus, à quibus indicationes sumi antea dicebamus. Vires, locus, & materia. Hippocrates enim quæ euocantur, quo maximè natura vergit per loca, ex quibus illam extrahere vtile est, dissipari iubet. Etenim si vires imbecilles fuerint, non est ἀθρόως extrahenda, vel medicamentis, vel sectione venæ materia, sed paulatim; quæ vitio non caret euocanda, deinceps viribus ipsis subueniendum, quas omnino optimus artifex tueri debet. Vocant medici huiuscemodi curationis rationem, propterea quòd sensim fiat, Epicrasim, non propriè curationem. Et quoniam in purgationis, & venæ sectionis mentionem in præsentia incidimus, non alienum esse arbitramur, de vtraque aliquantulum disputare, & quæ probatissimi autores Hippocrates & Galenus, & alii nonnulli, de ambabus optimè senserint, diligenter, breuitérq; quemadmodum antea fecimus, indicare. Qui verò de horum auxiliorum genere rectè, atque ordine disputare desiderat, is illud protinus debet intelligere, qui

Primo Aphor. 21.

qui morbi materiæ detractione egent, & qui non. Deinde obseruationes sunt notandæ, ad quas dirigi consilium curantis debet. Tertio loco, qui sanguinis missione; etenim multi reperiuntur morbi, qui quidem euacuationem postulant: verùm non continuò missionẽ sanguinis. Quarto loco, qui illam possint sustinere. Quinto, considerãda occasio, à qua nõ solùm in hoc auxilij genere non sunt vnquam deiiciendi oculi, verùm etiam in cæteris aliis. Sexto loco, quæ venæ sunt incidendæ perpendendum. Postremò animaduertendum, vtrùm diuidendum sit auxilium: multi enim sunt, qui magnam sanguinis detractionẽ, qualem morbus ipse requirere videtur, non sustineant: sed melius ipsis succurritur, si non semel totus effundatur. Cùm autem plenitudo duobus modis intelligatur, alteró quo ad vires, altero κατὰ τὸ ἔγχυμα, vterque euacuationem postulat, siue ea in homine sano conspiciatur, siue in ægrotante, siue in toto corpore, siue in quibusdam tantummodo partibus. Eadem enim solent aliquãdo obseruari plenitudinis indicia

in partibus, velut capite, iecore, liene, ventriculo, septo transuerso, quæ in toto corpore animaduertũtur, modò sensum grauitatis, modò vlceris excitare. In ore etiam ventriculi nonnunquam grauitatem, nonnunquam absurdum aliquem sensum ægri percipiunt. Dolores quoq; qui vel ab humorum copia excitãtur, vel à flatu, vel ab acri humore euacuationẽ indicant. Ergo in omnibus hisce morbis materia detrahenda est: verùm non protinus vena incidenda. Ea verò quæ in venis incidendis sunt obseruanda, quinque esse tradidit Hippocrates: Vires, morbi magnitudo, ætas, ægrotantis temperamentum, eiusdem consuetudo. Verùm senex vel multitudine indicationum obrutus, vel potiùs quòd artem absoluere in animo non haberet, omnia persecutus non est, quę disertè admodum postea posuit huius artis perfector Galenus. Illæ verò sunt decem. Prima est quantitas & qualitas plenitudinis: quantitatẽ autem cognoscimus ex propriorũ indiciorum magnitudine: qualitatem verò ex colore, vel ex iis quæ coloribus sunt coniuncta.

Quarto de victus rat. part. 19. & 25.

cta. Secunda est virium robur: tertia est totius corporis habitudo: quarta est anni tempus: quinta est regio: sexta est victus ratio præcedens: septima, consuetudo: octaua exercitiorum vsus: nona excretiones consuetæ: decima est, si æger tenuior est, aut plenior. Vndecimam ex Hippocrate adiungo, morbi magnitudinem. Vbi igitur adesse viderimus plenitudinis signa, & vires sustinebunt, in tentionis affectu audacter venam incidito: & eò magis, si inflammationis suspitionē malum nobis iniiceret. Illud autem perpetuum non est, quòd vbi plenitudo adsit, illico sanguis mittendus sit: accidit enim aliquando vt crudus humor intus inclusus sit: qua in re perpendendū, quid vires sustinere queant, & quantum humoris sit coaceruatum. Verùm non hoc solùm, sed etiam tempus in quo mittatur sanguis. Etenim si hybernum fuerit, aut regio frigida, aut corporis temperamentum frigidius, sanguinis detractionē pati non poterit. Eadem sanguinis detractione optimè succurritur ineunte vere iis, qui sputo sanguinis edito, & malo finito, ea thor

ea thoracis & pulmonis constitutione prędìti sunt, vt si in eam partē plusculum concurrerit humoris, protinus aut venarum ora rupta, aut reserata sanguinem fundant. Eadem ratio est eorum, qui in comitialem morbum, aut apoplexiam solent statis quibusdam temporibus incidere: & eorum, quos quotannis aut peripneumonia, aut pleuritis, aut angina solet inuadere. Idem obseruandum est, si hæmorrhoides nō fluant, aut importunè curatę sint. Hoc remedio si vsi fuissent illi medici, quibus Alcippus traditus fuerat, neque læsa ei vnquam mens fuisset, neq; febre laborasset acuta. Quare illud generatim intelligendum est, quòd quos singulo quoque anno, vel æstate, vel ineunte vere, morbi ex plenitudine occupant, illud idem experiri remedium vetus non est. Sanguinis quoque detractionem requirunt inflammationes, erisypelata, & huiuscemodi morbi, qui ex materiæ concursu gignuntur. Oculorum præterea morbos, podagrā, artheticam, melancholicam affectionē, aut medicamentis, aut venę sectione curabis, prout ratio morbi

Quarto de morb. vul. cō. 5. p. 32.

morbi postulabit. Porrò venæ sectio non solùm cùm vtriusque generis plenitudo sit, sed etiã cùm nulla adsit initio inflammationis, quæ ex plaga dolore, & partiũ imbecillitate excitatur, summopere prodest: & si magnus morbus in metu sit, sanguis quoque detrahendus, quamuis plenitudinis signa nulla obseruauerim⁹: habita tantùm ratione ætatis, tempestatis, & virium. Totam autẽ missionis sanguinis rationem in tres aliquando retulerunt indicationes: morbi magnitudinem, vires, & ętatem. Pueris verò & senibus mitti non debere, nouũ non est. Vidi tamen bonos medicos homini, qui sexagintaquinque annos excesserat, sanguis in magno morbo vt emitteretur curasse, ægrúmque liberasse. Pueris verò post septennium in magnis morbis, & haud viribus imbecillibus mittitur quoque sanguis. Cognoui ego multos haud postremos medicos, qui & ante septennium in morbis periculosis pueris venam inciderunt: quæ res tantùm abest vt nocuerit, vt etiam valde profuerit. Mulieribus verò vtero gerentibus minor copia sanguinis

nis mitti debet, quàm quantum & vires, & morbi magnitudo postulat. Quòd si quis pro ratione morbi sanguinem profluere siuerit, & fœtum & mulierem iugulabit. Quibus sanguinis detractione opus est, nisi si aut quædam ciborum corruptio, aut eorumdem tarda concoctio adsit, aut quòd cibi in ventriculo contineantur, incidenda vena est. Neque verò in hac re efficienda, dies nobis aut expectandi, aut numerãdi sunt: verùm hoc auxilium obseruationibus iam dictis adhibitis nunquam non tutum ab omnibus est habitum. Si febris tamen vehemens vrgeat, expectanda eius remissio est, siue noctu, siue interdiu futura sit. In doloribus quoque vehementiùs infestantibus, aut in inflammationibus eorum remissionem quoq; obseruare oportet. Quòd si nihil horum obstiterit, manè cùm æger experrectus est, & horam vigilauerit, tũc sectionis venæ tẽpus opportunissimum est. Si venam auersionis causa incîdas, è directo partium, ad quas sanguinis copia confluet, mittendus est. Contrà si quis fecerit, nihil iuuabit. Affecto liene, vena illa incid

incidenda eſt, quæ inter medium & annularem digitum ſiniſtræ manus continetur. Pleuriticis miſſio ſanguinis è directo laborantis lateris adhibenda eſt. In oculorũ morbis, angina humeralis vocata inciditur. At ſepto tranſuerſo, iecore, liene, vẽtriculo laborãte inferior. Quòd ſi hæ obſcuriores fuerint, ad aliquam ex mediis decurrẽdum eſt. Quibus autẽ vires infirmæ ſunt, illis ſi tantum ſanguinis detrahas, quantum poſtulabit morbus, liquidò ægrotantes præcipitabis: idcirco iterum, ac tertiò mittendus eſt. Sunt etiam morbi, in quibus vſque ad animi defectũ ducendus eſt ſanguis, quos nihil opus eſt hîc diſcriminatim ponere: cùm hinc capita tantùm rerum ſint captãda, nihil præterea. Humores verò in purgatione euocamus, aut præſeruationis, aut euacuationis ratione. Quibus verò medicamẽtum conuenit, hos Vere, aut Autumno purgare oportet. Quos ergo aut podagra, aut articularis morbus, aut ſcabies, aut lepra, aut elephantiaſis, aut cancer, aut impetigines, aut melancholia inuaſerunt, his medicamentum potui dare

conuenit. Sanis verò mirificè nocent: ab illis enim imbecilliores redduntur, colliquantur, conuelluntur. Deiectiones autem non multitudine æstimandæ sunt: sed considerandum si talia excernantur, qualia oportet, & ægri facilè sustineant. Ægri verò facilè ferre solent, si deiectiones neq; sanguinem admistum habeant, neque spumosæ sint, neque animæ defectum afferãt, neq; ægro vllam exhibeant molestiã. Eadem verò nos respicere debere in purgationibus, atq; in sanguinis detractione omnibus manifestũ esse arbitror. Quæ validiores vires postulant, atque ipsa sanguinis missio, quoniam medicaméta vires frangunt, corpora interturbant, atque tandem venenosa qualitate prędita sunt. Quocirca si vires haud erunt validiores, per Epicrasim tentanda erit euacuatio. Ea enim quæ antea nobis non semel totum effundendum esse sanguinem ostendebant, eadem nunc in deiectionibus medicamẽtis petendis respicienda sunt. Præbendi medicamentum tempus est, cùm venter ieiunus est. In iis morbis quos febris consequitur, remissio expect

Primo Aphor. 23.

Quarto de morb. vul. cõ. 4. p. 5.

expectanda est. Tunc autem detrahendi maximè sunt humores in acutis morbis, cùm diffunduntur, aut cùm turgēt: quod optimè dispicies, cùm videbis humores modò hunc, modò illum locum in corpore occupare. Tunc verò vno in loco consistere eos non posse cognosces, cùm modò in hac, modò in illa corporis parte dolores excitabunt. Ventres purgare oportet in morbis, cùm matura fuerint. Per deiectionem quidem illos excernere debemus, cùm primùm humores constitisse in inferiori vētre nouerimus. Quod intelligemus, si neque anxij erunt ægri, si capite minimè grauati, si febris calor infractus, aut post accessiones cessarit. Ad vomitum verò confugiēdum in accessionibus, si anxij erunt ægri, si caput dolebit, si vehementius vexabuntur. Medicamenta non præbebimus, nisi si vrina aut nebulosa, aut crassa feratur, aut cæteri humores concocti fuerint. Quòd si tenuis descendat, & natura nondum coctionem molita sit, collyrium in aluo indemus, cùm grauitatis sensus in lumbis excitabitur, aut cùm spiritum malè olen-

Primo Aphor. 22.

Quinto de morb. vul. cō. 2. p. 24.

Quarto de victus rat. part. 43.

Quarto de victus rat. part. 37.

tem reddet aluus. Hæc ego breuiter ex Hippocrate, quæ alij aut assequi non potuerunt, aut certè non scripserunt. Ad locum autẽ spectabimus, si quo loco materiæ coitus factus est, & per quem euocari potest considerauerimus; quam rem tenebimus, si positum partiũ & figuram perpenderimus, de quibus egimus, cùm de indicationibus disseruimus. Materia verò aut facilè potest excerni, aut non, aut concocta est, aut non, aut emitti com modius potest per ventrẽ, vesicam, asperam arteriam, gulam, quàm aliqua alia via. Hactenus de materia, quę iam genita est, & in locum confluxit. Nunc consequẽs est vt de illa agamus, quæ locum occupauit, & in membro inhæret. Hæc autem aut euocabitur, aut auertetur, aut repelletur. Euocabitur autem aut sudore, aut vrina, aut vomitu, aut transpiratione, aut per ventrem, aut denique (vt vno verbo concludam) via tutiori aliqua expelletur. Quæ via, & meatus ex suis indicationibus à nobis suo loco traditis facilè cognosci possunt. Potest etiam materia reprimi astringentibus & refrigerantib

rantibus medicamentis,quibus quædam eius fit auerſio,vel potius extractio. Auer temus autem aut deriuando, aut reuellendo. (Auerſio enim genus eſt reuulſionis & deriuationis) ſed reuulſio fit ex locis oppoſitis. Deriuatio fit ex vicinis, quod ab Hippoc. lib. de humorib. traditum eſt. Reuulſio materiæ, quæ vno in loco incluſa eſt, minimè cõuenit, ſed deriuatio: illa vti decet,quando humor vehementius fertur. Repellentia verò vſurpabimus in morborum principiis: qua in re illud maximè animaduertendũ, quòd materia illa, quæ erumpit in partem aliquam, ſi nec copia grauat, nec qualitate lædit,tunc auertere, reprimeréque rectè poſſumus adſtrictis, refrigeratíſque illis particulis, quæ ante locum affectum poſitæ ſunt. Etenim στενυχρῶσαι τὰ μὲν, τὰ δὲ μὴ, iubebat Hippocrates. Sin verò vitioſus ſuccus abundat, vel in toto corpore, vel in aliqua eius particula,materiam corrigere,& mollire debemus. Nam aliquando humorum concoctiones expectandæ ſunt,quod & admonuit Hippocrates. Sin id humoris culpa accidere non poterit,

Primo de humo. p. 13.

Sexto de morb. vul. cõ. 2. p. 1.

Primo de hum. par. 20.

medicamentis illam extrahemus. Antea de materia quæ iam genita eſt, & locum occupauit verba fecimus: Nunc quo pacto curationis conſilium ad locum dirigatur, breuiter aperiendum eſt. Locus autem, ex quo materia profluit, aut dignitate cæteris antecellit, aut non. Si ea in qua materia fertur, neq; potior, neque nobilior ſit particula, ad eam quæ mittit, reuellenda eſt. Sin inter eas habetur, quæ primum dignitatis locum teneant, ambabus ſimul cõſulendum, ei ſemper particulæ ſuccurrendo, quæ materiæ tranſitum præbuit. Hoc autem præſtare vnuſquiſque facilè poterit duobus modis, & ſi omnes aditus, qui à natura ſunt, arte aperiãtur, vt materia poſſit commodiùs diſſipari, quemadmodum docuit Hippocrates, cùm ἰυρῦναι ad medicam artem maximè partinere tradidit, & ſi omnes corporis partes ad bonam habitudinem perducet, maximéque ſi ad locum affectum reſpiciat. Reſpiciet autem, ſi prohibebit, ne locus attrahat, ne recipiat, ne præbeat exitum. Ne locus attrahat, prohibebimus, & dolori occurrendo, ſi is vehement

Sexto de morb. vul. cõ. 2. par. 1.

hementius premat, & calorem partis affectæ refrigerando,& oppositam partem calefaciendo. Refrigerabimus partẽ affectam,aut per se remediis frigidis,cibo,& potu , aere , & reliquis eiusmodi : aut ex euentu,si ægrum adhortabimur,vt se cõtineat à motu , à sermone , à tussi , prout morbi ratio postulare,& tẽpus pati posse videbitur. Ne locus recipiat,curabimus, si intelligemus,quot modis materia concurrere possit ad locum,& quibus ex partibus : quæ res à nobis antea tradita est, & testimonio Hippocratis comprobata: quare ad locum illum lectorem reiicio. Verùm ne eam quę confluit,locus statim recipiat , duplici ratione prohibebimus. Altera est omnibus fluxionibus cõmunis, quippe quæ adstringentibus materiã reprimit , quod aptissimè fieri potest cibo, & potu,& medicamentis, quæ aut deuorantur,aut extrinsecus imponuntur. Altera quæ & ipsa omnibus partibus communis est : quæ ad bonam perducuntur habitudinẽ , ex ipsius nimirum loci temperamẽti mediocritate. Principiò igitur ad totũ corpus respiciendum & perpen-

dẽdum, an plethoricũ, an cacochymum ſit,& num in ventriculo maxima humorum copia coaceruata ſit. Tertiã ego addo rationem, quæ ex euentu prohibere poteſt, ne locus recipiat: id adeò efficiemus, ſi illa pars, in qua humor decumbit, & iniuriæ opportunior eſt, cùm ſit demiſſior, vt ſublimior collocetur, curabimus. Qua in re Hippocratẽ ſecutus ſum, qui partem vulneratam ita ægrum vult collocare, vt nouæ materiæ locus minimè fiat capax, ſed potius materiæ curſus auertatur. Etenim ſi vlcus quoddã in pede ortum ſit, & ex aliis partibus humores in ipſo decumbãt, & hanc ob cauſam pes vehemẽtius intumeſcat, quis eſt qui neſciat, ipſum ſublimen ſtatui oportere? Illud reſtat vltimum quod à medico pręſtandum eſt, ne locus præbeat exitum. Id autem curabimus, ſi duo illa conſequemur, vt aut locum obſtruamus, aut adſtringamus. Præbet autem exitum aut vena rupta, aut vulnerata: quam glutinare, aut aliquo alio modo obſtruere neceſſe eſt, ſi profluuium ſanguinis coercere velimus. Claudemus aut linteis, aut

Lib. de vlc.

emp

emplastris, aut digito ipso. Adstringemus autem aut medicamentis, quæ id efficere poterũt, aut cibo, aut potu. Medicamenta autem aut exterioribus partibus imponentur, aut deuorabuntur. Hactenus egimus de methodo medẽdi inflammationes, scirrhos, erisypelata, tumores omnes, & humorum profluuia. Nunc de febriũ curationis ratione disserendum est, in qua tradenda eundem ordinem seruabimus, quem antea in cæteris rebus tenendum decreuimus. Febris igitur putrida curanda est (nam de aliis febrium generibus nunc non agemus, propterea quòd arbitramur harum ratione, & lege optimè descripta, facilè & Ephimeram, & Ethicam, & quamcunque aliam, sub eandem reducere nos posse.) Febrem autem omnẽ putridam ex putredine ortũ ducere manifestum est. Putredo autem gigni non potest, nisi transpiratio prohibeatur. Prohibita trãspiratio obstructionem creat. Hanc verò excitat humorum copia, crassities, & lentities. Hæc diligẽter sunt perpẽdenda, propterea quòd his optimè cognitis vnusquisq; facilè perspi-
 ciet,

ciet, quodnam primùm & magis, quodnam minus, & secundo loco, quodnam adhuc tertio, atque deinceps, quod post præsidium sit vsurpandum. Discutienda ergo febris est, quæ & ipsa morbi quædã species est. Ergo contrariis maximè submouenda est. Calori autẽ opponitur refrigeratio, putredini excretio, refrigeratio, ventilatio, & semiputridorum cõcoctio: retentioni trãspirabilium eorumdem excretio ex altera parte respondet. Obstructioni reclusio, copiæ humorum paucitas, crassitiei tenuitas, glutinositati verò friabilitas. Veruntamen eadem via, & ratione harum febriũ curatio tradenda est, qua superiora quoque tradidimus. Ergo distinguẽdæ sunt morbi causæ, quibus distributis, ac separatis facilè deinceps quo pacto causæ sint cognoscendæ, & morborum differentias docere poterimus. Morbos igitur constituamus, febrem & putredinẽ. Cognito morbo, ordo antea à nobis propositus postulare videtur, vt de differẽtiis morbi disseramus. Febrium autem eædem sunt differentiæ, ac aliorum morborum. Putredinis verò

quon

quoniam aliæ, atq; aliæ, eas connumerare decreuim⁹. Putredo vel intra vaſa vel extra continetur. Si intra vaſa, continuã accendit febrem: ſin extra vaſa, intermittentem. Neque intermittentium, neque continuarum febrium genera, & ſigna omnia enumeramus, ne cuncta Galeni volumina (dum methodũ proponimus) compilare velle videamur. Præterea febris vel inflammationem alicuius partis mouet, vel non. Etenim ſi in aliquibus partibus erit inflammatio (veluti in pulmone, iecore, ventriculo) maligna febris vocabitur. Sin in aliquibus aliis, nõ item. Traditis differẽtiis morborum, nunc de cauſis pauca quædã dicamus, neceſſe eſt. Cauſæ verò ſunt, obſtructio, prohibita tranſpiratio, copia, craſſities, humorum lenticies. Hæ verò cauſæ eadem ratione cognoſci poſſũt, qua & cęteræ, quæ antea à nobis traditæ ſunt, adiunctis & iis, quæ ducere nos poſſunt in cognitionẽ harum cauſarum, vt eſt ætas, conſuetudo, temperamentum corporis, victus ratio, & cętera, quæ à nobis antea diligenter fuerunt enumerata. De differẽtiis harum cauſa-

rum

rum nihil eſt etiam quòd agamus, propterea quòd eadem methodo ſuperiùs à nobis tradita facilè poterimus differētias cognoſcere. Nunc de febrium curatione eſt agendũ. In omnibus curandis morbis ſemper medico propoſitus eſſe debet agendorũ ordo. Ordinem autem cognoſcemus, ſi tria hæc cõſiderauerimus. Primum cauſam eius, quod paulò pòſt futurum eſt, vt putridorum concoctio, in cauſa erit, vt totius corporis refrigeratio conſequatur, & febris tollatur. Secundum eſt eius, quod rationem obtinet, ſine qua non. Etenim putredinem remouere non poſſumus, niſi prohibita tranſpiratio tollatur. Tertiũ verò eius, quod maximè vrget. Ergo qui febrem curare deſiderat, is putredinem tollat, neceſſe eſt. Hinc fit, vt duo potiſſimũ à medico prouidēda ſint, alterum, vt putredinem iam diu factam ſubmoueat: alterum verò, vt eam, quæ adhuc fit, euertat. Putredinem verò gignit impedita tranſpiratio, quam duobus modis tollere poſſumus: altero vt eam, quæ iam facta eſt, protinus curemus: altero verò, vt ei quæ futura eſt, ce-

leriter

leriter occurramus. Qua prohibebimus ne conficiatur, si confluxum humorum partes obstruentium aut auertamus, aut euocemus. Id verò prę̨stabimus, si totum corpus curabimus. Quòd autem in methodo resolutiua vltima loco inuentum est, id primum erit in curatione peragendum. Etenim ostensum sæpenumero à Galeno est, si hisce auxiliis vti velimus, quæ obstructione liberant, non detracta prius humorum copia, fore vt non modò nihil proficiamus, sed etiam affectum maiorem reddamus. Extracta igitur humorum copia, ad curandam obstructionem accedendum. Et quoniam obstructio curari non potest, nisi prohibita transpiratio tollatur, idcirco tota curatio ad stipationem dirigere debemus. Stipatio verò aũt obstructis exilibus meatibus, vel conniuentibus aut toto corpore densiore facto gignitur. Obstruuntur meatus aut ab humorum crassitie, quæ ab interioribus partibus in particulam cõfluunt, aut lentitie, aut copia. Illud etiã adiungunt nonnulli, posse etiam adnasci quædam, quæ in quadam progerminent particula, quæ obstr

obſtructionem efficiãt, vt caruncula eſt. Quòd quidem ad obſtructionẽ attinet, rectè: ſed ad febrium obſtructionem minimè pertinet. Extrinſecus verò erumpunt humores propter iram nonnunquam, quæ feruens ἀϑρόως extrudit illos, qui deinde ſtipationem facilè poſſunt efficere. Corpus autem immoderatè denſatur, aut ex vehementi refrigeratione, aut ex ſiccitate, aut ex conniuẽtia meatuum, quæ gignitur ex horum denſatione. At ſublata ſtipatione, & remota tranſpiratione prohibita ad obſtructionem remouendam accedemus. Verùm quoniam, quæ hæc efficere poſſunt, calidiori facultate prędita ſunt, verendum maximè eſt, ne hiſce remediis maiorem febrem reddamus. Itaque ad ea, quæ abſque vehementi calore, ægros obſtructione liberare poſſint, decurrendum. Quæ vbi deterſa, deſectáque eſt, aut per vẽtrem, aut vrina, aut ſudore emitti opportet. Quod verò reliquum eſt moderatis motibus, & refrigerante, & humido victu ad bonam habitudinem perducemus. Quòd ſi quid remanſerit, quod corruptũ fuerit, detrahem

hemus: quòd facilè, animaduersa prius qualitate, vel humoris specie, efficere poterimus: si perpenderimus, quò maximè natura vergat, vrináne, an ventris resolutione, vomitu, sudore, & postremò sanguinis profluuio, id quod vel grauat, vel aliquo alio modo naturam malè habet, tentet discutere. Hæc pauca de febrium curãdi ratione dicta sint. Nunc quoniam sæpissimè euenire consueuit in morbis, vt sanguis venæ coitu resoluto effundatur, idcirco non malè me meam operam posuisse existimabo, si hanc etiam methodum literis persequar. Prorumpit autem de vena sanguis, aut patefacto ore vasorum, aut tunica eorum præcisa, aut transcolatus, & sudoris modo transmissus. Tunica verò vasorũ (& cùm dico vasa, intelligi velim venas, & arterias) proscindi potest, aut vulnere vt telo, quod eas facilè possit adaperire, aut contusione, re graui scilicet, & dura, aut erosione, aut ruptione. Ruptio autem euenit, aut tensionis vi, aut actionis vehementia, aut succorum copia, aut casu ab alto. Patefiunt autem ora vasorum, aut ab internis

causis.

causis propter vasorum ipsorum imbecillitatem, aut propter prauum sanguinem, qui ad eorum ora impetu ruat, aut ab externis, quod cõtingere potest duobus modis, aut efficacioribus medicamẽtis, aut ab igne. Supprimitur autem sanguis, aut propterea quòd amplius ad locum non confluit, aut quòd compressa capita venarũ sunt, & aliquo modo præclusa, aut vtraque de causa. Profluere autem sanguis prohibetur, aut animi defectione, aut vi, aut quòd euocetur, aut quòd ad contrarias reuellatur partes, aut cùm ad vicinas deriuatur, aut refrigeratione partis affectæ, & totius corporis, aut propter partis collocationem, vel figuram. Clauditur autẽ ipsa diuisio, si vel vasa, quæ antea præscisa fuerãt, aut conglutinẽtur, aut obstruantur. Conglutinãtur vel adstrictione, vel refrigeratione, vel deligatura, vel vinculis. Obstruũtur autẽ, quæ erãt adaperta, aut ab externa causa, aut linamentis, medicamentis, emplastris, spongiis, crustis admotis, aut partibus iisdem quæ circa vlcera sunt: quod in quibusdam vulneribus euenire

solet:

ſolet: aut ab interna, vt ſanguine concreto aliquando vena obturatur, aut medicamentis, quæ refrigerant, & conſtringunt. Hæc quoque breuiter, vt cætera, idem, qui hactenus certiſſimum nobis ducẽ & authorẽ ſe prębuit, literis conſignauit, cùm ſcriptum reliquit: Sanguinem venarũ ſiſtunt hæc animi defectio, figura aliò ſpectans, interceptio, linamẽti in orbem circumuolutio, appoſitio, & deligatura. Et hæc ſatis de medico apparatu, quem ſummo meo confectum labore, quoniam mihi magno ſemper fuit adiumento, æqualibus etiam meis maximam aliquãdo vtilitatem allaturum ſpero, & opto. Veruntamẽ hoc illi viderint, ad quorum manus hoc peruenerit volumen. Nunc Deo optimo maximo volente, & adiuuante ad alia nos conferamus, quæ maiorem vtilitatem pollicẽtur: quæ ſi alacri animo proſequemur; breui lõgè plurima, & lectione digniſſima, quæ iampridem exarata, nondum autem abſoluta ſunt, maximè vos velim à nobis expectare.

Sexto de morb. vul. cõ.7.par.3.

L METH

METHODVS OMNIS IN CONSPECTVM ADDVCTA.

Morbo contraria est diſpoſitio ſecundum naturam, quæ ſanitas appellatur.

Hæc autē pag. 129.
- *aut ad intemperiem,*
- *aut ad formationem partium organicarum,*
- *aut ad magnitudinem,*
- *aut ad numerum,*
- *aut ad ſitum,*
- *aut ad vnitatem refertur.*

Morbus eſt cõtrarius ſanitati lædens actiones: *quæ*
- *aut animales,*
- *aut vitales.*
- *aut naturales ſunt. pa. 30.*

Hæc
- *aut auferuntur,*
- *aut imminuũtur,*
- *aut deprauãtur.*

Morbi autem, qui corpus noſtrũ infeſtant, pag. 39.
- *aut interiores corporis partes,*
- *aut exteriores occupant.*

Qui
- *aut per ſe ſunt, pag. 31.*
- *aut per conſenſum.*

Qui

Qui per consensum sunt, pag 32. { *aut vestigia altius non imprimunt, aut diutius nō subsistūt*

Qui per se { *aut facti sunt, aut fiunt.*

Qui facti sunt { *aut firmi sunt,*) { *aut terminātur causa reiecta,* / *aut non.* } *aut subsistunt ea ablata.*

Qui fiunt, { *aut consistunt, aut minuūtur.*

Hi autem cognoscuntur, pag. 39. { *aut scientifica notitia, aut coniectura artificiosa.*

Hæc autem conficiuntur signis, pag. 42.

Quæ { *aut maxima sunt,* } { *aut pathognomica,* } { *aut eiusdem generis,* / *aut eiusdem speciei,* / *aut minima,* pag. 43. } *aut assidentia.* } *aut neq; genus habent idem, neque speciem,* pag. 44.

Quæ eiusdē generis, et speciei sūt, pag. 46. { *aut propria sunt, aut impropria.*

Argumentationū, pa. 49. { *quædam Rhetorum, quædam Dialecticorum, quædam Medicorum sunt propria.*

Rhetorū, { *ex enumeratione partium, ex similitudine*

Dialecticorū, *Sorites,*

Medicorum { *Epilogismus, Analogismus.*

Morborū perfecta cognitio consistit { *aut in loci affecti, aut in affectuum.* { *aut per se, aut per consensum.* / *aut in eorum differentiarum, aut morum, aut magnitudinum, aut causarum deniq; cognitione.*

Notæ quæ morborum sedes ostendunt, pag. 53.

- *actio læsa,*
- *quæ lædunt, & prosunt,*
- *quæ excernuntur,*
- *positus partium,*
- *propria symptomata,*
- *quæ partib. adnascantur,*
- *causa,*
- *quæ antè præcesserunt,*
- *color,*
- *tumor,*
- *partium societas,*
- *doloris species, pa. 63.*
- *doloris magnitudo. p. 70*

aut particulæ affectarũ partiũ sunt,
aut partes in ipsis contentæ,
aut excrementa, pag. 56.

Ea, quæ excernuntur, considerantur, pag. 57.

- *aut secundum magnitudinem,*
- *aut secundum locum,*
- *aut secundum tempus,*
- *aut secundum quantitatem,*
- *aut secundum qualitatẽ,*
- *aut secundum exernendi modum.*

qui cognoscitur pa. 57
- *aut ex positu partium,*
- *aut ex conformatione earundem.*

Dolore

- *Dolores* pag. 64.
  - aut certis quibusdam partibus inhærent.
    - aut certa quadam sedes assignatur, pag. 64.
      - Stupidus,
      - pulsatiuus,
      - mordax,
      - pungitiuus,
      - stimulans.
    - aut latè diffunduntur, pag. 66.
      - extensus,
      - distendens,
      - latus,
      - æqualis,
      - lacerans,
      - grauis,
      - turgidus,
      - profundus.
  - aut fixi sunt, pag. 69.
  - aut penetrant.

- *Affectuũ notæ*, pag. 71.
  - actionis læsæ differentia,
  - loci natura,
  - doloris proprietas,
  - species eorum, quæ excernuntur,
  - quæ morbis consequuntur,
  - color,
  - quæ præcesserunt,
  - causæ,
  - quæ lædunt, & prosunt,
  - tumor,
  - curatio.

- *Locus, an per se, an per cõsensum afficiatur, cognoscitur*, pag. 83.
  - aut ex ijs, quæ consequũtur, & antecedunt,
  - aut ex magnitudine, & paruitate affectus,
  - aut ex accessione causarũ.

Morborum differentia sumuntur, pag.84.
- *aut à materia,*
- *aut à motu,*
- *aut à tempore,*
- *aut à sede affecta.*

Mores pag.85.
- *aut ex symptomatibus,*
- *aut ex causis,*
- *aut ex morborũ ortu,*
- *aut ex loco affecto.*

---

magnitudo morbi, pa.87.
- *aut ex partis affectæ præstantia,*
- *aut ex affectus magnitudine,*
  - *aut symptomatum magnitudine,*
  - *aut ex plurimis signis eiusdem generis simul coaceruatis.*
- *aut quod malum sit cacoethe.*

Causæ, pa.93.
- *aut adsunt.*
  - *aut aliquid efficiunt,*
  - *aut non.*
- *aut decesserunt,*
  - *aut aliquid in corpore reliquerunt,*
  - *aut non,*
  - *aut diutius ibi commorantes, cum decedunt, morbus soluitur,*
  - *Aut iisdem ablatis morbus remanet.*

Harum pag.88.
- *quædam per se,*
- *quædam per accidens.*

Præterea, pag.90.
- *aut antegressæ,*
- *aut antecedentes,*
- *aut cõtinentes.*

aut

aut externa,
- aër,
- somnus & vigilia,
- perturbationes animi,
- motus, et quies,
- repletio & inanitio,
- cibus & potus.

aut interna, pa. 96.
- aut aliquod quatuor humorum,
- aut debilitas partis,
- aut vicinia partis.

Cognoscũtur causæ, pag. 98
- ex iuuantibus & nocentibus,
- ex causis efficientibus,
- ex ijs, quæ consequuntur,
- ex excretis,
- ex curatione.

Differentia in re significante ostendit nobis differentiam in re, quæ indicatur. pag. 101.

Euentum morborũ cognoscimus, si crises perpendimus, pa. 103.

Hæc verò cognosci nõ possunt, nisi status intelligatur, pag. 104.

Status percipi non potest, nisi principium morbi cognoscatur.

Principium morbi intelligitur p. 104.
- ex specie morbi,
- ex circuituum incrementis,
- ex tempore anni,
- ex ijs, quæ consequuntur.

Incrementũ verò pa. 106.
- ex morbi circuitibus,
- ex accessionum inter se collatione.

Status, pa. 106.
- ex morbi accessionibus,
- ex morbi specie,
- ex symptomatibus,
- ex morbi remissione, ac declinatione,

- *Indicia, pag.107.*
  - *aut salutem afferunt,*
    - *aut subitò morbo liberant,*
    - *aut non integrè,*
    - *aut paulatim, & longiori tempore.*
  - *aut iugulant,*
    - *aut subitò occidunt,*
    - *aut deterius se habent ægri,*
    - *aut mutatio fit in marasmum,*
    - *aut subita mutatio ad peius sine excretione.*

- *Iudiciũ.*
  - *aut præsens pag.109.*
    - *concoctio,*
      - *aut in die indicatorio,*
      - *aut in die indicatorio.*
    - *morbi species,*
    - *morbi mos,*
    - *excretio,*
    - *vigoris prænotio,*
    - *virium robur.*
  - *aut futurũ.*
    - *morbi natura,*
    - *tempus anni,*
    - *victus,*
    - *temperatura,*
    - *ætas,*
    - *regio,*
    - *accessionum circuitus,*
    - *concoctio,*
    - *vigoris prænotio,*
    - *quæ mox apparent,*
    - *vires.*

Vires

- *Vires, pa. 111.*
  - *aut integræ,*
    - *calidiores humores, excretionem.*
    - *frigidi,*
      - *aut abceſſus,*
      - *aut concoctio,*
  - *aut mediocres,*
    - *calidi humores.*
      - *ſæpe excretiones,*
      - *rarò concoctiones,*
      - *aliquando abſceſſus.*
    - *frigidi humores,*
      - *ſæpe concoctiones,*
      - *rarò excretiones,*
      - *aliquando abſceſſus,*
  - *aut imbecillæ.*
    - *calidi humores, abſceſſus,*
    - *frigidi.*
      - *aut concoctio,*
      - *aut mors.*

- *Iudiciũ cognoſcitur, pag. 111.*
  - *ex morbi ſpecie,*
  - *ex magnitudine morbi,*
  - *ex more morbi,*
  - *ex temperamento,*
  - *ex ætate,*
  - *ex regione,*
  - *ex victus ratione,*
  - *ex motu.*

Modum verò mortis cognoſcemus, ſi quale futurum iudicium ſit, ſciemus.

- *Quale verò ſit iudiciũ cognoſcemus. pag. 112.*
  - *ex morbi ſpecie,*
  - *ex indicijs,*
  - *ex loco affecto,*
    - *vomitus,*
    - *ſudoris,*
    - *deiectionis,*
    - *ſanguinis profluuij ex naribus,*
    - *abſceſſus.*

Dies verò cognoscitur, pag. 118.
- ex robore natura, & infirmitate.
  - ex commodo temperamento corporis,
  - ex proprijs actionibus,
  - ex pulsibus.
- ex robore morbi, et infirmitate.
  - ex specie morbi,
  - ex magnitudine,
  - ex more,
  - ex motu,
  - ex concoctionibus.

Indicationũ
- quædam generales,
- quædam singulares.
  - composita,
  - simplices.
    - indicantes,
    - simul indicantes,
    - contra indicantes.

- Quædam tolli,
- Quædam conseruari postulant.

Indicant. pag. 123.
- morbus,
- causa,
- vires,
- ætas,
- anni tempus,
- regio,
- consuetudo,
- contrarietas,
- pars affecta, pag. 123.
- partis essentia, pag. 124.
- temperamentum,
- situs partium, pag. 125.
- meatus, pag. 126.
- præstantia actionum,
- actionis species. pag. 127.
- sensus,
- vicinia.

Intemperies à qua morb9 oritur

- aut simplex
  - aut morbū facit,
    - aut in loco genita est, in quo morbum excitauit, pag. 132.
    - aut aliunde fluit.
      - aut à toto corpore,
      - aut ab eius partibus.
        - aut exteriorib.
        - aut superiorib.
          - aut propter vias latas,
          - aut propter sitū.
      - aut paulatim,
      - aut tota simul,
        - aut in vnā partem,
        - aut in plures,
        - aut in totū corpus.
      - aut tracta.
        - dolore,
        - calore,
        - vi expultrice valida expellitur.
          - aut quoniā corrupta est,
          - aut quoniā grauat,
          - aut vtraq; ratione.
  - aut fecit,
  - aut factura est, pa. 135.
- aut cū materia, pag. 132.
- aut sine materia,
- aut composita.

Hæc verò materia

- *aut locum occupat, pag. 148.*
  - *aut euocatur,*
    - *sudore,*
    - *vomitu, aut aliqua alia via,*
    - *ventre.*
  - *aut repellitur,*
  - *aut auertitur,*
    - *aut deriuando,*
    - *aut reuellendo.*
- *aut non. p. 136.*
  - *aut reuellenda,*
  - *aut repellenda,*
    - *aut ad partem, quæ cum altera connectitur,*
    - *aut ad eam, quæ materiam transmittit.*
  - *aut deriuanda,*
  - *aut attrahenda,*
    - *aut frictionibus,*
    - *aut dolorem excitantibus.*
  - *aut extrahẽda.*
    - *aut obscurè,*
      - *aut frictione,*
      - *aut deligatione.*
    - *aut apertè.*
      - *aut sectione venæ,*
      - *aut purgatione.*

- *Locus autẽ* pag. 150.
  - *aut nobilior*
  - *aut ignobilior.*
- *Curandum,*
  - *ne attrahat*
    - *rẽmouendo dolorem,*
    - *refrigerando partem,*
      - *aut per ſe,*
      - *aut per accidens.*
    - *calefaciendo contrarium locum.*
  - *ne recipiat.* pag. 151.
    - *adſtringentibus,*
      - *aut victus ratione,*
      - *aut medicamentis.*
    - *ad bonam habitudinẽ partem reducendo,*
    - *vt pars ſit ſublimior.*
  - *ne præbeat exitum.*
    - *aut obturando,*
      - *linteis,*
      - *emplaſtris,*
      - *digito ipſo.*
      - *medicamentis,*
        - *aut exterioribus,*
        - *aut interioribus.*
    - *aut adſtringendo.*
      - *cibo & potu.*

AVTHOR LECTORI S. D.

Methodos curandarũ febrium, & profluuij sanguinis, ornatissime Lector, quas huic coniungere debebam, consultò omisi, ne totum opus iterũ retexere velle viderer. Tu (si ad eas partes sæpius adire nimius tibi labor videbitur, in quibus adeò à nobis suo quæque ordine, & modo collocata sunt, vt quęcunq; de iisdẽ rebus voles, statim tibi possint occurrere,) quod nullo negotio per te facere potes, illas describe atq; tibi appone. eas reperies pa. 153. & 159.

Sunt præterea de ratione victus perscribenda haud valde multæ ex Galeni sententia obseruationes, quæ non solùm à te diligenter notandæ, verùm etiam memoriæ mandandæ sunt. pagina 134.

Et ne quid aliud tibi in hac parte desiderandum esset, adiunximus haud longam de sanguinis detractione methodum. pag. 138.

Huc accessit purgationis breuis ratio, & lex, nõ quò volumen esset ingentius, sed ne quos in illius tractatione nõ parui momẽti locos Hippocratis à cæteris hactenus planè præteritos illustrauerim, tu solus ignorares. pag. 145.

Restat